

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV ČESKO-NĚMECKÝCH AREÁLOVÝCH STUDIÍ A GERMANISTIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

ODSUN NĚMECKÉHO OBYVATELSTVA ZE ZNOJEMSKA

Vedoucí práce: PhDr. Miroslav Šepták, Ph.D.
Autor práce: Lucie Kuřáková
Studijní obor: Česko-německá areálová studia
Ročník: 4.

2023

Prohlašuji,

že sem autorem této kvalifikační práce, a že jsem ji vypracovala pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

V Českých Budějovicích dne 3. května 2023

.....
Lucie Kuřáková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu své bakalářské práce panu PhDr. Miroslavu Šeptákovi, Ph.D., za konzultace a odborné vedení. Pracovníkům ze Státního okresního archivu Znojmo děkuji za pomoc při hledání pramenů. Velmi ráda bych poděkovala mé rodině, která mě během studia podporovala.

ANOTACE

Bakalářská práce se věnuje vztahům mezi Čechy a Němci od roku 1918 až do konce druhé světové války. Je hrubým nástinem politického vývoje na českém území, který tyto vztahy ovlivňoval. Práce je zaměřená jak na průběh česko-německých vztahů v celorepublikovém rámci, tak následně přechází k dění na území Znojemska. Do své práce jsem zařadila vzpomínky Čechů, kteří byli po roce 1938 vyhnáni z pohraničí. Jako obratem jsem přiblížila dva osudy dvou pánů německé národnosti žijících do konce druhé světové války na Znojemsku. Vedle tohoto uvádím působení pracovních táborů ve Znojmě a posléze transport německých občanů.

Klíčová slova: Znojemsko, odsun, vyhnání, česko-německé vztahy

ABSTRACT

The bachelor thesis deals with the relations between Czechs and Germans from 1918 until the end of the Second World War. It is a rough outline of the political developments in the Czech territory that influenced these relations. The thesis focuses on the course of Czech-German relations within the national framework and then moves on to the events in the territory of Znojmo. I have included in my work the memories of Czechs who were expelled from the border region after 1938. As a twist, I presented the fate of two gentlemen of German nationality living in Znojmo until the end of the Second World War. In addition to this, I mention the operation of labour camps in Znojmo and the subsequent transport of German citizens.

Keywords: Znojemsko, displacement, expulsion, Czech-German relationships

Obsah

Úvod	7
Seznam použitých zkratk	10
1. Období mezi lety 1918-1938	11
1.2. Znojmo mezi lety 1918–1938.....	18
2. Období mezi lety 1938-1945	23
2.2. Znojmo mezi lety 1938-1945.....	29
2.2.1. Vzpomínky Čechů vyhnaných z pohraničí v roce 1938	34
3. Situace po roce 1945.....	35
3.2. Znojmo po roce 1945.....	39
3.2.1. Pracovní tábory.....	42
3.2.2. Vysídlení a transporty.....	43
3.2.3. Osudy vybraných Němců žijících ve Znojmě během a po druhé světové válce .	45
Závěr	52
Seznam nevydaných pramenů, dobových periodik, odborné literatury a elektronických zdrojů	54
Nevydané prameny.....	54
Odborná literatura.....	56
Elektronické zdroje.....	58
Seznam vyobrazení	59

Úvod

Ve své bakalářské práci se zabývám odsunem Němců ze Znojemska po druhé světové válce. Téma jsem zvolila, jelikož mě zajímá nedávna historie tohoto regionu a ráda jsem se o ní chtěla dozvědět více. Tento okres jsem si vybrala, protože jsem se tady narodila a vyrůstala zde. Inspirovali mě životní příběhy lidí z dob druhé světové války. Své nelehké osudy si zde prožilo jak české, tak německé obyvatelstvo. Zajímala jsem se především o minulost Němců, jenž zde měli své rodiny. Ačkoliv měli k tomuto místu blízký vztah, museli jej po skončení druhé světové války opustit. Byla jsem potěšena, že jsem mezi vysídlenými Němci mohla najít ještě pozůstalé, kteří byli ochotni se mnou sdílet jejich rodinné příběhy. Mezi, dnes již potomky původních obyvatel, najdeme ty, kteří pravidelně navštěvují obce na Znojemsku, ze kterých pocházejí. Každým rokem zde například pořádají slavnosti, které navštíví nejen Češi, ale také Rakušané a Němci. Akce jsou konané v den, kdy byl vysvěcen kostel v dané obci a povětšinou jsou doprovázené krojovanou chasou.

Znojemsko se nachází v periferní části Jihomoravského kraje s metropolí Brnem. Na mapě jej najdeme hned u hranic s Rakouskem, kde sousedí se spolkovou zemí Dolní Rakousko (Niederösterreich) a třemi rakouskými okresy Horn, Hollabrunn a Mistelbach. Po roce 1920, kdy se Československo členilo na župy, patřilo Znojmo pod Jihlavskou župu.¹ Za protektorátu bylo přiřazeno k župě Dolní Podunají (Niederdonau).² Když v roce 1949 bylo zřízeno krajské zřízení spadalo město pod Brněnský kraj.³

Bakalářskou práci jsem rozdělila do tří kapitol. Výklad přizpůsobuji lineárnímu toku času. V první kapitole jsem se zaměřila na období mezi lety 1918–1938. Důležitým mezníkem v tomto období je vznik Československé republiky v roce 1918. Němci si nemohli zvyknout na svou roli cizince v ČSR, a proto se dožadovali větších práv. K tomu jim měla pomoci strana SdP, která se snažila stát se jednotící platformou pro všechny Němce. Těžila především z nezaměstnanosti, která postihla nejvíce pohraniční oblasti. Předseda strany Konrád Henlein ve

¹ Návrh župního zřízení k roku 1920: In: Český historický atlas [online]. Praha: © Historický ústav Akademie věd České republiky, v. v. i., © České vysoké učení technické v Praze, Fakulta stavební, Katedra geomatiky, 2020 [cit. 2022-12-12]. Dostupné z: <https://cha.fsv.cvut.cz/mapp.php?map=2Da>.

² Správní členění v letech 1939–1940. In: Český historický atlas [online]. Praha: © Historický ústav Akademie věd České republiky, v. v. i., © České vysoké učení technické v Praze, Fakulta stavební, Katedra geomatiky, 2020 [cit. 2022-12-12]. Dostupné z: <https://cha.fsv.cvut.cz/mapp.php?map=2Ea>.

³ Krajské zřízení v letech 1949–1960. In: Český historický atlas [online]. Praha: © Historický ústav Akademie věd České republiky, v. v. i., © České vysoké učení technické v Praze, Fakulta stavební, Katedra geomatiky, 2020 [cit. 2022-12-12]. Dostupné z: <https://cha.fsv.cvut.cz/mapp.php?map=2Fa>.

spolupráci s Adolfem Hitlerem se snažili narušit fungování Československé republiky, což se jim po podepsání mnichovské dohody podařilo.

Následující období jsem věnovala období po podzimu 1938, kdy vztahy mezi mnohými Čechy a Němci byly poněkud napjaté v důsledku vývoje politických událostí. Řadí se mezi ně také zabránění Sudet německými vojsky, které ovlivnilo životy českých občanů. Češi v těchto letech přichází o svůj majetek a práci. Na místo nich byli do úřadů dosazeni úředníci německé národnosti. Nová pravidla, která s touto dobou přišla, ovlivnila u mnoha lidí jejich chování. Němci vnímali obsazení pohraničí jako oprávněné připojení k Třetí říši. Tvořili zde většinu obyvatelstva, a proto jej uvítali s nadšením. Češi, kteří zůstali v pohraničí zde neměli lehký život.

Mnoho změn nastalo také ve znojmském okrese, který byl v té době připojen k župě Dolní Rakousko (Niederösterreich). Jednou z významných událostí byl příchod německých vojsk a návštěva Adolfa Hitlera ve Znojmě, který zde pronesl svůj projev. Současně projevil zájem o to, kdo zastává posty ve vedení správy města. Jakmile zjistil, že někdo ze zaměstnanců má český původ, tak o své místo přišel. O svou pozici například přišel starosta Znojma, jež měl českou národnost. Změnily se také názvy ulic na německé.

Při studiu archivních dokumentů jsem se často setkala s jménem Dr. Theodora Jillyho, které mě poté zaujalo natolik, že jsem o něm začala shromažďovat více informací a pátrat po jeho osudech. K tomu napomohl písemný kontakt, který jsem měla s panem Dr. Wolfgangem Jillym, jež je synovec zmiňovaného Theodora Jillyho.

Abych mohla poukázat na historický vývoj vztahů mezi Čechy a Němci v kontextu jejich životních příběhů, vybrala jsem si z knihy „Vystěhování Čechů 1938“ tři lidské osudy. V roce 1938 přišlo několik českých rodin o své domovy. Myslím si, že je to součást česko-německé historie, která by se s následujícím vysídlením německých rodin měla také připomenout.

Ve třetí kapitole jsem se zaměřila na transfer německého obyvatelstva. Věnuji se zde konci druhé světové války. V době, kdy Němci začínají ustupovat a uvědomují si prohru, se pomalu mění chování obou těchto národů. Mnoho Čechů cítí k příslušníkům německé národnosti velkou zášť, jež se nejvíce projeví s příchodem sovětské armády. Německé rodiny jsou nuceny opustit své domovy z obnoveného Československa. Československou republiku stvrzuje Postupimská dohoda a její hranice v podobě ještě před mnichovskou dohodou. Jenže ne všichni Němci stihli přejít hranice včas, a proto se někteří z nich setkali s násilným chováním od českého obyvatelstva. Nedílnou součástí vysídlování byly pracovní tábory, do kterých byli přemístěni muži a ženy německé národnosti. Byli povinni vykonávat nucené práce

a postupně byli po skupinkách transporty přemístěni do Německa. Ve své práci jsem také zmínila celkem tři pracovní tábory zřízené ve Znojmě. Vedle toho byli váleční zločinci posíláni také do vězení.

Jelikož mě zajímali konkrétní osudy lidí, kterými jsem chtěla svoji práci obohatit, přispěl do mé práce svými vzpomínky na otce i Albert Kisling, který byl s rodiči vystěhován z obce Dyjákovice na Znojemsku.

Podle mého názoru je zájem o historii důležitý. Protože nám ukazuje, že se dějiny mohou opakovat. Po pádu komunismu, kdy historikové měli lepší možnosti k přístupu k informacím, začala vznikat rozmanitá díla o druhé světové válce a veškerá téma, která s ní souvisí. Poté, co se otevřely hranice a lidé začali pátrat po svých předcích vycházely navenek nové skutečnosti.

Ke zpracování své práce jsem využila jak archivní dokumenty, tak odbornou literaturu. Z nevydaných pramenů jsem využila příslušné fondy uchovávané ve Státním okresním archivu Znojmo. Konkrétně se jednalo o kroniku města Znojmo, kterou jsem využila pro analýzu událostí bezprostředně po skončení druhé světové války. Pro pochopení událostí spojených se zatýkáním Němců na Znojemsku jsem využila spisy z provenience vyšetřovací komise ONV a vyšetřovací komise při mimořádném lidovém soudu. Informace o Theodoru Jillym jsem získala ze spisovny městského archivu.

Z odborné literatury mi byla přínosná kniha „Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951“ od Tomáše Staňka. Byl to můj první zdroj odborné literatury, díky kterému jsem získala základní vhled. Dalším zdrojem pro studium zvolené problematiky se stala kniha od Jindřicha Dejmka „Československo, jeho sousedé a velmoci ve XX. století (1918-1992), která pojednává o vnějších vztazích Československa. Jelikož jsem se na tuto knihu obracela často, shledávám ji pro svou práci jako velmi užitečnou.

Seznam použitých zkratk

BdL - Bund der Landwirte und ländlichen Gewerbes

CPS - civilní partyzánská skupina

ČSL - Československá strana lidová

ČsND - Československá národní demokracie

ČSNS - Česká strana národně socialistická

ČSR – Československá republika

ČSSD - Česká strana sociálně demokratická

DCV - Deutsche christlich-soziale Volkspartei

DdFP - Deutsche demokratische Freiheitspartei

DNP - Deutsche Nationalpartei

DNSAP – Deutsche nationalsozialistische Arbeiterpartei

DSDAP - Deutsche sozialdemokratische Arbeitspartei

DVL – Deutsche Volksliste

KSČ – Komunistická strana Československa

MNO – Ministerstvo národní obrany

NSDAP – Nationalsozialistische Deutsche Arbeitspartei

ONV – okresní národní výbor

PÚ - Politické ústředí

PVVZ - Petiční výbor Věrní zůstaneme

SA – Sturm Abteilung

SdP – Sudetendeutsche Partei

SFK – Sudetoněmecký Freikorps

SHF - Sudetendeutsche Heimatfront

SNB - Sbor národní bezpečnosti

SRN – Spolková republika Německo

SS - Schutzstaffel

SSSR – Svaz sovětských socialistických republik

1. Období mezi lety 1918-1938

Národní smýšlení mezi lidmi narůstalo koncem devatenáctého století, kdy docházelo k ekonomickému a sociálnímu pokroku.⁴ Mezi nimi to byli Němci, kteří měli lepší postavení, jak ve střední Evropě, tak na českém území. Němčina byla od osmnáctého století vnímána jako váženější jazyk. Byl to jazyk dvora používaný ve vyšších vrstvách společnosti, ale vedle toho také ve veřejné správě. Znalost německého jazyka byla brána jako předpoklad ke společenskému vzestupu. Tyto skutečnosti měly za následek úpadek českého jazyka, jež se několik českých spisovatelů snažilo obnovit. Přispěl k tomu například Josef Jungmann, který sepsal pětidílný česko-německý slovník, publikovaný v letech 1835-1839.⁵

Češi se pokoušeli prostřednictvím modernizace společnosti vybudovat lepší sociální postavení. Začaly se objevovat myšlenky, že by se mohli oddělit od Rakouska-Uherka.⁶ Němci se snažili udržet si svá privilegia a dařilo se jim oslabit české postavení například tzv. svatodušním programem německých stran z roku 1889. Čechy podle tohoto programu měly být rozděleny na kraje. V těch českých se hovořilo česky i německy, na druhé straně se v německých krajích směla užívat pouze němčina. Jelikož Češi pociťovali nadřazenost Němců, kdy byla vedle jejich mateřského jazyka upřednostňována němčina, uvědomovali si také svých omezených rozhodovacích práv nad vlastním územím.⁷

Samozřejmě nejen jazyky ale také volby působily na vývoj česko-německých vztahů. Němečtí politikové měli své programy zaměřené především na bohatší vrstvu obyvatelstva, do které většina Němců patřila. O své příznivce pak přicházeli ve chvíli, kdy se začalo užívat demokratického hlasování. Ovšem to sebou neslo politické změny, jak zmiňuje René Petráš přispělo to ze strany Němců k „*prosazování nových, často nacionalismem ovlivněných politických směrů.*“ Z obav ztráty vlivu na vývoji v politických záležitostech se jim ještě podařilo překazit užívání češtiny na úřadech.⁸

Jazykové neshody vedly také k vytvoření Perkového zákona. V platnost vešel 27. listopadu 1905 a byl součástí moravského paktu⁹. Týkal se užívání českého a německého

⁴ GLASSHEIM, Eagle. Očista Československého pohraničí. Academia, 2019. ISBN: 978-80-200-3045-0, s. 38.

⁵ PETRÁŠ, René. Menšiny v meziválečném Československu. Karolinum, 2009. ISBN: 978-80-246-1639-1, s. 149-150.

⁶ DEJMEK, Jindřich. Československo, jeho sousedé a velmoci ve XX. století (1918 až 1992). Praha: Centrum pro ekonomiku a politiku 2002. ISBN: 80-86547-07-8, s.45.

⁷ PETRÁŠ, René. Menšiny v meziválečném Československu, s. 151.

⁸ Tamtéž, s. 155-157.

⁹ Souhrnný název pro čtyři zemské zákony přijaté roku 1905 na Moravě, jejichž účelem mělo být vytvoření rovnoprávného postavení moravských Čechů a Němců v zemi a vyřešit národnostní rozpory mezi oběma národy.

jazyka ve školách. V této době bylo německé školství mnohem kvalitnější a do školních lavic nezasedaly jen děti ovládající jazyk výuky, nýbrž také děti z nevyhraněných rodin, nebo dokonce příslušníci jiných národů, včetně českých dětí. Proto na základě tohoto zákona mohly děti navštěvovat pouze ty školy, kde se vyučovalo jejich mateřským jazykem.¹⁰

Němci prováděli obstrukce na českém území například mařením jednání zemského sněmu, když nechtěli přistoupit ke schválení rozpočtu. Český zemský výbor se následně dostal do platební neschopnosti. V roce 1913 byl český zemský sněm a zemský výbor zrušen a na jejich místo byla znovu obnovena správní komise. Tímto krokem chtěli Češi předejít dalším možným komplikacím spojením s financováním země, které přicházely z německé strany. Následně rok poté sjednaly mezi sebou české a německé strany úmluvu o třech hlavních bodech: rozdělení veřejných prostředků pro školy, změny ve školské politice zemských orgánů a použití národního principu v některých institucích a organizacích. Tyto změny oba národy ještě více rozdělovaly, než aby je sblížovaly.

Poté byly česko-německé vztahy zkomplikovány první světovou válkou. Jak konstatuje René Petráš: *„Monarchie začala považovat české národní hnutí za protistátní. Šířilo se slídění, udávání, internace, věznění, a dokonce i ojedinělé rozsudky smrti proti českým národním představitelům či třeba proti Sokolu. České národní pozice se omezovaly, když se rozpouštěly organizace a spolky, čeští úředníci i soudci byli nahrazováni Němci, posilovalo se postavení němčiny.“*

Po skončení první světové války zaniklo Rakousko-Uhersko, carské Rusko, Německé císařství a Osmanská říše. Dne 28. října 1918 vznikla Československá republika v čele s prezidentem Tomášem G. Masarykem.¹¹ Vládu převzal pražský Národní výbor a společně s mocí zákonodárnou vykonával po určitou dobu také moc výkonnou.¹² Československo patřilo k jednomu z prvních formálně národních států, ačkoliv zde bylo mnoho zástupců německé a maďarské národnosti.

Poté, co Němci prohráli první světovou válku, ztratili svou dominanci nad střední Evropou, což napomohlo Čechům k založení Československé republiky s vlastní vládou. Němci zde ztrácejí své privilegia a ze sudetských Němců se stává v tomto státě menšina.¹³

¹⁰ PETRÁŠ, René. Menšiny v meziválečném Československu, s. 158.

¹¹ KURAL, Václav. Konflikt místo společenství? Češi a Němci v Československém státě (1918-1938). Praha: AFGH-NADAS Vrútky, spol. s. r. o., 1993. ISBN: 80-901431-3, s. 7, 14.

¹² Skupina autorů. Rozumět dějinám. Pro Ministerstvo kultury České republiky: Gallery, s. r. o., 2002. ISBN: 80-86010-55-4, s. 49.

¹³ KURAL, Václav. Konflikt místo společenství? Češi a Němci v Československém státě (1918-1938), s. 7, 14.

Hlavním důvodem, proč zástupci Československa věnovali pozornost problematice menšin byl velký počet Němců v tomto státě. Jak zmiňuje Dejmek: „*Němcům se slibovalo, že v českém státě budou plnoprávními občany. V německých plánech se rovnoprávnost Čechů neobjevovala, ale úvahy o germánské střední Evropě velice často.*“ Němci nechtěli přistoupit na to, že se stali obyvateli Československého státu. Jejich hlavní obavy pramenily z možného hrubého chování Čechů. Stále doufali, že by se oblasti obývané Němci mohly připojit buď k Výmarské republice nebo k Německému Rakousku. Usilovali o to, aby přibližně 26 000 km² mohlo být odděleno od Československa. Tyto oblasti vykazovaly většinu německého obyvatelstva. Kladly si na ně své nároky na základě sebeurčovacího práva a rozdělením etnografickým, načež Češi argumentovali historickým právem.¹⁴

V říjnu 1918 se po rozpadu Rakouska-Uherska ve Vídni rozhodli pro vytvoření Německého Rakouska. Počítalo se s připojením Rakouska k Výmarské republice. Němečtí poslanci iniciovali zřízení čtyř separatistických provincií: Deutschböhmen, Sudetenland, Böhmerwaldgau a Deutsch-Südmähren. Z toho Böhmerwaldgau a Deutsch-Südmähren měly být součástí Německého Rakouska. Československá vláda si nemohla dovolit o tyto oblasti přijít, zvláště když patřily k těm nejprůmyslovějším. Poté, co se členům Národního výboru nepodařilo vyjednat s německými zástupci přijatelný kompromis nechali pohraničí obsadit českými vojsky. Německé obyvatelstvo se nakonec muselo smířit s životem v nově vzniklém Československu. Na pařížské mírové konferenci Češi získali prozatímní souhlas k vytvoření české správy v pohraničí a z tohoto důvodu v Praze zřídili tři regimenty, s jejichž pomocí mohli českou správu do pohraničí dosadit.¹⁵ Veřejná správa byla modernizována a přeměněna se zavedením krajů neboli žup. Zákon č. 126/1920 o zřízení žup a okresních úřadech byl schválen 29. února 1920.¹⁶

Ke konci roku 1918 byla v rámci menšinové problematiky sestavena komise. Jejich úkolem bylo zformovat určité koncepty práv pro kulturní a politické uspořádání. Bohužel k jejich uskutečnění nedošlo a plánované návrhy nebyly provedeny, a tak co se týče menšin, setrvala tato problematika do konce první republiky bez konkrétního programu. Je třeba ale vzpomenout, že nějaké změny se této skupiny dotkly. Menšiny totiž neměli možnost, aby získaly potřebnou většinu hlasů k přijetí ústavních zákonů.¹⁷

¹⁴ DEJMEK, Jindřich. Československo, jeho sousedé a velmoci ve XX. století (1918 až 1992). Praha: Centrum pro ekonomiku a politiku, 2002. ISBN: 80-86547-07-8, s. 172.

¹⁵ KURAL, Václav. Konflikt místo společnosti? Češi a Němci v Československém státě (1918-1938), s. 15.

¹⁶ Kolektiv autorů. Rozumět dějinám. Pro Ministerstvo kultury České republiky: Gallery, s. r. o., 2002. ISBN: 80-86010-55-4, s. 71-72.

¹⁷ PETRÁŠ, René. Menšiny v meziválečném Československu, s. 23, 161, 163, 164-167, 170-171.

Dne 22. prosince 1918 přednesl Tomáš Garrigue Masaryk své mínění o Němcích „*my jsme vytvořili náš stát; tím se určuje státoprávní postavení našich Němců, kteří původně do země přišli jako emigranti a kolonisté. Máme plné právo na bohatství našeho území, nezbytného pro průmysl náš i Němců mezi námi...*“¹⁸

Mezi Čechy se vyskytovali i ti, kteří přicházeli s návrhy, aby se Němcům nedostalo stejných práv, a aby následně vystoupili z armády, jestliže nebudou souhlasit s nově vzniklou republikou.¹⁹ Přirozeně se mezi Němci nacházeli i ti, kteří si stěžovali na diskriminaci. Především době, kdy byl majetek německé šlechty vyvlastněn, nebo když se na německých školách začala vyučovat čeština, ale i přesto se Československá republika řadila k těm nejliberálnějším ve východní části střední Evropy, neboť garantovala Němcům autonomní školy, proporční politickou reprezentaci a také právo vykonávat obchodní záležitosti ve vlastním jazyce.

V rámci saint-germainské mírové konference došlo k definitivnímu vyřešení osudu separatistických provincií. Osud poraženého Německa se řešil na versailleské mírové konferenci, která měla význam pro československé vztahy. Podpis mírové smlouvy Saint Germain znamenal uznání ČSR ze strany Vídně de iure a konec nároků na separatistické provincie Deutschböhmen, Sudetenland, Böhmerwaldgau a Deutsch-Südmähren.²⁰ Současně došlo k signaci minoritní saint-germainské smlouvy, která garantovala základní politická a kulturní práva pro Němce, Maďary a Židy.²¹

Podle sčítání obyvatel z roku 1921 žilo v první republice 13 374 000 obyvatel (na českém území to bylo 9 816 000). Čechů a Moravanů bylo celkem 6 712 000, Slováků 1 993 000 a 3 124 000 Němců (z toho v české oblasti jich žilo 2 973 000), dále mezi ně patřili Maďaři, Rusíni, Židi a Poláci. Vyjádřeno v procentech žilo v Československu 65,51 % Čechů a Slováků a 23,36 % Němců. Z těchto údajů je vidět významná německá menšina.²²

Města s velkým počtem Němců byla dvojjazyčná. Patřilo k nim Brno, Olomouc a Jihlava.²³ Například bylo v Brně na začátku roku 1918 více než čtyři tisíce vojáků z Německa

¹⁸ T.G. Masaryk – Území obývané Němci je naše území [online]. J. Skalský, 1918 [cit. 2022-12-12]. Dostupné z: <http://www.ceskenarodnilisty.cz/clanky/t-g-masaryk-uzemi-obyvane-nemci-je-nase-uzemi.html>.

¹⁹ PETRÁŠ, René. Menšiny v meziválečném Československu, s. 172.

²⁰ DEJMEK, Jindřich. Československo, jeho sousedé a velmoci ve XX. století (1918 až 1992), s. 172-173.

²¹ KURAL, Václav. Konflikt místo společenství? Češi a Němci v Československém státě (1918-1938). Praha: AFGH-NADAS Vrútky, spol. s. r. o., 1993. ISBN: 80-901431-3, s. 16.

²² KURAL, Václav. Konflikt místo společenství? Češi a Němci v Československém státě (1918-1938), s. 25-26.

²³ GLASSHEIM, Eagle. Očista Československého pohraničí, s. 35-36.

a Maďarska a přibližně kolem 90 tisíc německých obyvatel²⁴, ale k žádným nepokojům nedošlo.²⁵

Postavení Němců v ČSR kodifikovala ústava z 29. února 1920.²⁶ Mnohonárodnostní složení značily obtíže. V říjnu roku 1921 nastaly nepokoje mezi českými a německými občany. Docházelo jak k protiněmeckým akcím, tak ze strany Němců byly ničeny české školy v Chebu. Vrcholem těchto nepokojů bylo zabírání německého majetku. Poté nastal v ČSR sociálně-politický zlom. Nespokojenost dělníků s pokračující bídou vedla k prosincové generální stávce a následně také k rozvratu československé a částečně i sudetoněmecké sociální demokracie. Průběh událostí dal zárodek k vytvoření nadnárodní komunistické strany Československa, jenž se 30. října 1921 sjednotila se všemi jejími národními frakcemi.

Dvě rozdílné řeči v jednom státě vytvářely potenciál pro konflikty. Jedním z problémů bylo používání německého jazyka na úradech, protože Němci zastávající své pozice ve státní správě a samosprávě neuměli dobře česky, ačkoliv žili v Československu. Nejvyšším správním soudem byla uzákoněna jazyková práva, jehož součástí byly vyhlášeny zkoušky z českého jazyka. Po jejich úspěšném splnění mohli němečtí zaměstnanci nadále zůstat pracovat ve státní správě.²⁷

Na podzim roku 1926 vstoupili do druhé vlády Antonína Švehly dva němečtí „aktivističtí“ ministři.²⁸ Ve vládě setrvali do roku 1938. Podíleli se na vytvoření předběžného zákona, který se týkal organizace politické správy. Tématem k jednání bylo „*zrušení žup, postátnění okresní a zemské samosprávy, posílení policejní a trestní pravomoci správních úřadů a v neposlední řadě zesílené postavení vlády a byrokracie.*“

Další dějinný vývoj ovlivnila ekonomická krize vyvolaná krachem na newyorské burze. Dotkla se celého Československého státu, ale především ji nejvíce pocítily v pohraničních oblastech, což přispělo k radikalizaci sudetoněmecké politiky.²⁹ Zásadním důvodem byla rozdílná hospodářská struktura v pohraničí a ve vnitrozemí Československa, protože pohraničí bylo více vázáno na vývoz.³⁰ Krize měla dopad na poptávku po textilu a na zboží jako sklo, porcelán a hudební nástroje. Nezaměstnanost vyvrcholila postupným uzavíráním továren.

²⁴ Sčítání obyvatel se provádělo v roce 1910 na základě užívaného jazyka.

²⁵ Vznik republiky: v Brně o den později. In: Brněnský deník.cz [online]. VLTAVA LABE MEDIA a.s., 2008 [cit. 2022-03-12]. Dostupné z: https://brnensky.denik.cz/zpravy_region/vznik-republiky-v-brne-o-den-pozdeji20081027.html.

²⁶ KURAL, Václav. Konflikt místo společenství? Češi a Němci v Československém státě (1918-1938), s. 30.

²⁷ PETRÁŠ, René. Menšiny v meziválečném Československu, s. 202-203.

²⁸ DEJMEK, Jindřich. Československo, jeho sousedé a velmoci ve XX. století (1918 až 1992), s. 18-49.

²⁹ GLASSHEIM, Eagle. Očista Československého pohraničí, s. 53.

³⁰ PETRÁŠ, René. Menšiny v meziválečném Československu, s. 218.

Naproti tomu se v Německu po nástupu nacistů k moci podařilo za cenu přípravy na válku odstranit nezaměstnanost.³¹

Ostatní státy reagovaly na hospodářskou krizi omezením importu a snížily také množství zboží vyváženého do zahraničí. Přikláněly se k tomu, aby se dovážené zboží začalo vyrábět doma, čímž na dovoz uvalily zvýšená ochranná cla.³² V Německu odmítaly produkty vyrobené v Československu, např. boty, sirky a pivo. Pro Československo to byly nemalé obtíže, protože Německo bylo jejich největším obchodním partnerem.

Začátkem třicátých let probíhaly jednání o celním sjednocení mezi Rakouskem a Německem. ČSR s tímto plánem nesouhlasila, neboť by to pro něj znamenalo závislost k tomuto bloku a ztrátu politického vlivu. Projekt zůstal jen u příprav, protože k jeho realizaci následně nedošlo.³³

Na podzim 1933 vznikla strana SHF (Sudetendeutsche Heimatfront), v jejichž čele byl Konrad Henlein (1898-1945). Ze začátku vypadala jako státotvorná a nepolitická složka usilující o sjednocení Němců v českých zemích. Záhy se však přeměnila v sociálně-politické hnutí, které se později snažilo rozbít Československo. Strana se před volbami do Národního shromáždění Československé republiky v roce 1935 přejmenovala na Sudetendeutsche Partei (SdP) a tyto volby vyhrála. Henleinova strana měla v těchto volbách úspěch u německých obyvatel. Aby mohla získat své voliče, podnikla cestu pohraničním územím Čech, Moravy a Slezska. K zvýšení popularity německých občanů přispěla falešná zpráva, že byl Čechy na Konrada Henleina u Znojma spáchán atentát. Podle zjištěných skutečností šlo ale pouze o organizovanou akci Němců za účelem získání volebních hlasů.³⁴

Hitler začal střídat plány o vzniku „nové“ Evropy, za účelem sjednocení Němců do jedné říše. Součástí programu NSDAP bylo také zničení Československa. K tomu německá politika využila organizace sudetských Němců v Československu, které spolupracovali s říšskoněmeckými institucemi. Ty tak mohli účelně řídit jejich činnost. Mimo jiné jejich snahou byl postupný ekonomický rozklad a izolace ČSR ve střední Evropě. Zpočátku si česká vláda nepřipouštěla hrozbu blížícího se konfliktu, ačkoliv se vědělo o tajném zbrojení Německa a snaze nacistické vlády o dosažení hospodářské soběstačnosti k vedení válečné agrese. Přesto

³¹ GLASSHEIM, Eagle. Očista Československého pohraničí, s. 53.

³² OLŠOVSKÝ, Rudolf. Světový obchod a Československo 1918-1938. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1961. s. 63.

³³ DEJMEK, Jindřich. Československo, jeho sousedé a velmoci ve XX. století (1918 až 1992), s. 19, 176.

³⁴ FIC, Vladimír. Jihomoravští Němci v letech 1918-1938 (předpoklady, vývoj a vyústění historického problému). In: TAUCHEN, J. a K. SCHELLE, eds. Češi a Němci v meziválečném Československu. KEY Publishing, s. r. o. Ostrava, 2013. ISBN: 978-80-7418-202-2. s. 59-63.

věnovala československá vláda pozornost sílícímu nacistickému hnutí. Od roku 1934 došlo k modernizaci československé armády a začaly probíhat výstavba opevnění.³⁵

V roce 1936 se situace v Evropě vyostřila. Německá vojska vstoupila na demilitarizované území Porýní a tím porušila versailleskou mírovou smlouvu a ukončila dohodu z Locarna. Západní mocnosti projevíli nesouhlas, ale k žádným dalším krokům nedošlo.³⁶

Československo si začalo uvědomovat zvyšující se nebezpečí z venčí. Orgány státní správy měli podezření na nespolehlivost německých státních občanů. Následně poté byl v roce 1936 schválen zákon o obraně státu, v kterém bylo pamatováno také na kategorii státně nespolehlivých osob. Nespolehlivost občana neměla být založena na určitém jazyku, náboženství nebo rase, ale v praxi to tak často nebylo.³⁷

Na zasedání Říšského sněmu (parlament) Adolf Hitler (1889-1945) veřejně prezentoval dne 20. února 1937 své plány s Rakouskem a Československem. Obě země plánoval začlenit do Třetí říše. Na to Československo reagovalo omezením demokratických práv a svobod a zvyšovala činnost exekutivní státní moci.³⁸

Československo na svoji obranu vedlo diplomatické jednání s ostatními státy v Evropě. Chtělo přeměnit protimaďarské malodohodové spojení do univerzální aliance, které se poté mělo spojit do jednotné smlouvy s Francií proti Německu.³⁹

Československo-německé vztahy se vystupňovaly nástupem nacistické propagandy. Ta cíleně v rámci své kampaně napadala československou vládu z útlu sudetských Němců. Tento nátlak trval až do podstoupení pohraničních území Německu. Na podzim 1938 následně Československá republika stala útočištěm pro uprchlíky z Německa, kteří nesouhlasili s nastupujícím nacistickým režimem. Československo mělo vůči uprchlíkům tolerantní postoj. Výhodou pro uprchlíky byl snadný přechod přes hranice, dále nepotřebovali žádný speciální povolení pro vstup. Uprchlíci často se sebou neměli ani cestovní pas.⁴⁰

³⁵ DEJMEK, Jindřich. Československo, jeho sousedé a velmoci ve XX. století (1918 až 1992), s. 51-53.

³⁶ SCHELLE, Karel a kolektiv autorů. Meziválečné Československo a Evropa. KEY Publishing s. r. o. Ostrava, 2008. ISBN: 978-80-87071-98-4. s. 12.

³⁷ ARBRUG, Adrian von a Tomáš STANĚK, ed. Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951. Dokumenty z českých archivů. Díl I. Češi a Němci do roku 1945. Úvod k edici. Středokluky 2010. ISBN: 978-80-86057-66-8. s. 99.

³⁸ TAUCHEN, Jaromír a Karel SCHELLE, Odras německého národního socialismu ve třicátých letech v Československu a ve státech střední Evropy. KEY Publishing, s. r. o. Ostrava, 2013. ISBN: 978-80-7418-181-8. s. 52.

³⁹ DEJMEK, Jindřich. Československo, jeho sousedé a velmoci ve XX. století (1918 až 1992), s. 55.

⁴⁰ TAUCHEN, Jaromír a Karel SCHELLE, Odras německého národního socialismu ve třicátých letech v Československu a ve státech střední Evropy, s. 60.

1.2. Znojmo mezi lety 1918–1938

V roce 1848 byla zrušena roboty a poddanství, proto se mohlo ve Znojmě rozvíjet podnikání. Začaly zde vznikat firmy zaměřující se na keramiku, kožařství a potravinářství. Dělníci, z chudších rodin a také děti, museli v podnicích pracovat za malou odměnu. V boji za lepší podmínky se rozhodli stávkovat.

V šedesátých letech 19. století měli ve Znojmě značný vliv Němci. Zasloužili se o to, aby byl městu roku 1869 odebrán královský titul. Kasimir Felix Badeni (v letech 1895-1897 předseda vlády Předlitavska) předložil návrh, díky kterému měla být čeština rovnocenná s němčinou, a to i v záležitostech týkajících se úředního styku. Jeho reforma se nerealizovala a na druhé straně se více projevoval německý radikalismus, který byl například patrný v novinovém tisku „Znaimer Tagblatt“. V roce 1870 se v Čechách konaly zemské volby a starostou města Znojma se stal Podveský z Únanova. Jelikož byl české národnosti, což se Němcům nelíbilo, bylo jeho zvolení zrušeno a v nových volbách byl zvolen Johann Fux.⁴¹

Druhořadé postavení, které Češi měli před vznikem Československa bych připomenula na jednotlivých příkladech. Zařadila bych sem úřední jazyk, jímž byla ve Znojmě v těchto letech pouze němčina. Dále se vydávaly již zmiňované německé noviny Znaimer Tagblatt a Znaimer Wochenblatt. V němčině byly pořádány bohoslužby a pohřby.⁴² Českým spolkům bylo zakázáno pořádat průvody městem. Nesměly se lepit české plakáty. Omezení se dotkly také živnostníků, kteří se nemohli podílet svou účastí na znojemských trzích.

Z toho důvodu se začaly zakládat spolky s cílem oživit působení Čechů ve Znojmě. Jako první se zde zřídil spolek „Beseda“, který vznikl v roce 1870 a deset let na to, bylo založeno několik dalších českých spolků.

Roku 1889 zahájila činnost sociálně demokratická strana jako dělnického hnutí. Strana spojovala české i německé sociální demokraty v jednu organizaci. V rámci vzájemných neshod, do kterých patřil také sklon německého vedení k nacionalismu, jež následně české členy z této organizace vystrnadilo. Češi si v důsledku toho ve Znojmě vytvořili roku 1912 samostatnou sociálně demokratickou stranu.⁴³

⁴¹ HAVLÍK, Lubomír. Znojmo. Z minulosti města a jeho památek. Krajské nakladatelství v Brně, 1956. s. 129-133.

⁴² JURÁSEK, V. a E. ADAM, Soužití Čechů a Němců na Znojemsku 1938-1945. Znojmo: Kruh občanů České republiky vyhnaných v roce 1938 z pohraničí, 2006. ISBN: 80-254-1867-7. s. 13.

⁴³ HAVLÍK, Lubomír. Znojmo. Z minulosti města a jeho památek, s. 133-134.

V roce 1910 žilo na jižní Moravě, v němž byla zahrnutá města Dačice, Moravské Budějovice, Znojmo, Moravský Krumlov, Mikulov a Hustopeče 158 000 Němců.⁴⁴

Československou státní moc v jihomoravském pohraničí reprezentoval ve Znojmě okresní národní výbor, prakticky personálně totožný s městským národním výborem. Svou činnost zahájil 28. října 1918. Dne 3. listopadu 1918 vídeňský revoluční parlament proklamoval odtržení pohraničních území ČSR k Německo-Rakousku (Deutsch-Österreich). Následně němečtí poslanci na čele s Oskarem Teuflem prohlašují vznik provincie Německo-j jižní Morava (Deutschsüdmähren). Odtrženo bylo celkem 193 obcí z příhraničních politických okresů Dačice, Moravské Budějovice, Znojmo, Mikulov, Hodonín, Moravský Krumlov a Hustopeče. Na území jižní Moravy fakticky nastalo dvojevládí.⁴⁵

Němci si stále udržovali negativní postoj vůči Československu. V rámci získání většího podílu na demokratickém chodu československého státu v oblasti politiky začali v letech 1919-1920 zakládat německé politické strany. Ve Znojmě působily: Bund der Landwirte und ländlichen Gewerbes (BdL), Deutsche Nationalpartei (DNP), Deutsche sozialdemokratische Arbeitspartei (DSDAP), Deutsche christlich-soziale Volkspartei (DCV), Deutsche nationalsozialistische Arbeiterpartei (DNSAP), Deutsche demokratische Freiheitspartei (DdFP). Mezi české a československé strany, které zde vedly svou činnost patřily: Československá strana agrární⁴⁶, Československá národní demokracie (ČsND), Česká strana sociálně demokratická (ČSSD), Československá strana lidová (ČSL), Česká strana národně socialistická (ČSNS), Pokroková strana, Československá živnostensko-obchodnická strana středostavovská a KSČ.⁴⁷

Dne 11. dubna 1920 se na Znojmsku konaly první komunální volby. Občané měli možnost zvolit ve čtyřech volebních obvodech 42 kandidátů do národního výboru⁴⁸ města Znojma. Protože zde stále panovala národnostní rivalita, byl program politických stran založený na nacionalismu. Do obecních voleb kandidovalo celkem osm samostatných politických subjektů a dvě koaliční uskupení.⁴⁹ Například strany DNP a DNSAP ve svých

⁴⁴ MARKEL, Martin. Vysídlení Němců z jižní Moravy. Vojenská akademie v Brně. Brno 2002. ISBN: 80-85960-41-9. s. 6.

⁴⁵ FIC, Vladimír. Jihomoravští Němci v letech 1918-1938 (předpoklady, vývoj a vyústění historického problému). In: TAUCHEN, J. a K. SCHELLE, eds. Češi a Němci v meziválečném Československu, s. 49-50.

⁴⁶ Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu založená 6. ledna 1899 pod názvem Česká strana agrární.

⁴⁷ FIC, Vladimír. Jihomoravští Němci v letech 1918-1938 (předpoklady, vývoj a vyústění historického problému). In: TAUCHEN, J. a K. SCHELLE, eds. Češi a Němci v meziválečném Československu, s. 52.

⁴⁸ Dne 1. května 1920 přebírá svou činnost ve Znojmě namísto Národního výboru obecní zastupitelstvo.

⁴⁹ Kandidujícími stranami byly: ČSSD, koaliční uskupení Spojené strany národní - ČND (Československá národní demokracie), ČSL (Československá strana lidová), Československá živnostensko-obchodní strana

předvolebních projevech zmiňovaly útlak Němců. Voleb se zúčastnilo 7 875 Čechů a 4 716 Němců. Většinu hlasů si připsaly české politické strany se ziskem 26 mandátů z 42 možných.⁵⁰

Ještě téhož měsíce (18. dubna 1920) se ve Znojmě konaly parlamentní volby. Na jižní a jihozápadní Moravě proběhly ve dvanácti soudních okresech, přičemž Znojmo (společně ještě s městy Slavonice, Jemnice, Vranov, Jaroslavice, Mikulov Dačice a Moravský Krumlov) náleželo do jihlavského volebního kraje. Voleb se zúčastnily dvě německé uskupení: DCV⁵¹ a DSDAP a české strany: ČSSD, ČSNS ČND, ČSL, živnostníci a agráři. Německé strany obdržely 4 234 hlasů, české 6 520 hlasů.⁵²

Volby do Senátu Národního shromáždění proběhly 25. dubna 1920. Podle zveřejněných výsledků přistoupili Češi razantněji k otázkám vztahující se k německým občanům. V zásadě se jim nelíbilo, že německá strana Deutsche demokratische Freiheitspartei (DdFP), která vytvořila koalici několika stran, získala nejvíce hlasů. Na Znojemsku volby vyhrála s počtem 3 257 hlasů. Hned za ní se umístila ČSSD s 1 759 hlasy. Češi⁵³ řešili problematiku týkající se hospodářské situace na Znojemsku, problematiku související s uzavíráním německých škol a propuštění německých úředníků.⁵⁴

V roce 1921 se uskutečnilo sčítání obyvatel. Na základě získaných podkladů žilo na jižní Moravě 312 337 obyvatel. Německých obyvatel bylo napočítáno 132 083 (42, 28 %), k Českoslovákům se hlásilo 169 464 (54, 27 %) a cizinců zde bylo 7 330 (2, 35 %).⁵⁵

Dne 28. září 1924 se konaly ve Znojmě druhé volby do obecního zastupitelstva. Volby vyhrála strana ČSSD a starostou města se stal Josef Mareš. Německé strany v těchto volbách vedly svou pozornost na změnu volebního systému, která podle nich zvýhodňovala české strany.⁵⁶

středostavovská, koaliční uskupení Deutsche Volkspartei - DNSAP a DNP, ČSNS, DSDAP, DdFP, Partei der Volksbewussten Juden, a tři strany, které neziskaly žádný hlas: Strana válečných poškozců, Skupina konzervativní a Československá mladá generace.

⁵⁰ KUDLÁČEK, Martin. Vývoj česko-německých vztahů ve Znojmě v letech 1918-1938. [online]. Brno, 2007 [cit. 2023-04-26]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/ue9dwa/>. Rigorózní práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. s. 90-95.

⁵¹ Deutsche Christlichsoziale Volkspartei (DCV) sdružovala několik německých politických stran.

⁵² FIC, Vladimír. Jihomoravští Němci v letech 1918-1938 (předpoklady, vývoj a vyústění historického problému). In: TAUCHEN, J. a K. SCHELLE, eds. Češi a Němci v meziválečném Československu, s. 53.

⁵³ Poslanec Rudolf Jung a dva představitelé místní organizace Johann Haschek a Rudolf Sobotka.

⁵⁴ KUDLÁČEK, Martin. Vývoj česko-německých vztahů ve Znojmě v letech 1918-1938. [online]. Brno, 2007 [cit. 2023-04-26]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/ue9dwa/>. Rigorózní práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. s. 98-99.

⁵⁵ FIC, Vladimír. Jihomoravští Němci v letech 1918-1938 (předpoklady, vývoj a vyústění historického problému). In: TAUCHEN, J. a K. SCHELLE, eds. Češi a Němci v meziválečném Československu, s. 53-54.

⁵⁶ KUDLÁČEK, Martin. Vývoj česko-německých vztahů ve Znojmě v letech 1918-1938. [online]. Brno, 2007 [cit. 2023-04-26]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/ue9dwa/>. Rigorózní práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. s. 113-116.

V roce 1925 se konaly parlamentní volby. Ve Znojmě podpořilo nejvíce voličů svými hlasy agrárníky.⁵⁷ V jihomoravském kraji vyhrála volby politická strana německých agrárníků s počtem 34 252 (21, 06 %) hlasů.

Ve Znojmě měla v říjnu 1926 svůj sjezd Deutsche Nationalpartei (DNP). Její členové zde mluvili o tom, že němečtí občané byli uvrženi do československého podruží proti své vůli, a proto mají právo na sebeurčení.⁵⁸

V roce 1929 byly uspořádány volby do parlamentu. Němci si vytvořili dvě politické uskupení: Deutsche Wahlgemeinschaft der deutschen Parteien des Bundes der Landwirte und des ländlichen Gewerbes, der deutschen Arbeits- und Wirtschaftsgemeinschaft und karpathendeutsche Partei (BdL, DAWG a KDP) a Deutsche christlichsoziale Volkspartei und deutsche Gewerbestartei, Wirtschaftspartei des sudetendeutschen Mittelstandes (DCV a DGP). Do voleb kandidovaly další tři německé strany a českých stran se jich zúčastnilo sedm. V konečném výsledku získala ve volebním okrese Znojmo nejvíce hlasů strana ČSSD (3 207), na druhém místě se umístilo německé uskupení DCV a DGP (1 390). Na třetím žebříček se dostala strana ČSNS s 1 273 hlasy.⁵⁹

⁵⁷ FIC, Vladimír. Jihomoravští Němci v letech 1918-1938 (předpoklady, vývoj a vyústění historického problému). In: TAUCHEN, J. a K. SCHELLE, eds. Češi a Němci v meziválečném Československu, s. 54-55.

⁵⁸ FIC, Vladimír. Jihomoravští Němci v letech 1918-1938 (předpoklady, vývoj a vyústění historického problému). In: TAUCHEN, J. a K. SCHELLE, eds. Češi a Němci v meziválečném Československu, s.55.

⁵⁹ KUDLÁČEK, Martin. Vývoj česko-německých vztahů ve Znojmě v letech 1918-1938. [online]. Brno, 2007 [cit. 2023-04-26]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/ue9dwa/>. Rigorózní práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. s. 129

Podle sčítání lidu z roku 1930:

Politický okres Dačice:

Soudní okres Slavonice 6 474 Němců

Politický okres Moravské Budějovice:

Soudní okres Jemnice 2 658 Němců

Politický okres Znojmo:

Soudní okres Vranov nad Dyjí 6 621 Němců

Soudní okres Znojmo 30 990 Němců

Soudní okres Jaroslavice 23 249 Němců

Politický okres Moravský Krumlov:

Soudní okres Moravský Krumlov 8 073 Němců

Politický okres Mikulov:

Soudní okres Mikulov 29 326 Němců

Soudní okres Pohořelice 11 546 Němců

Politický okres Hustopeče:

Soudní okres Židlochovice 841 Němců

Soudní okres Hustopeče 8 259 Němců⁶⁰

Parlamentní volby v roce 1935 se staly klíčovou událostí podstatně ovlivňující jak další vnitřní vývoj, tak mezinárodní postavení Československé republiky. Ve volbách zvítězila německá strana Sudetendeutsche Partei (SdP). Ve Znojmě stranu volilo 69,48 % občanů, čímž se stala v tomto soudním okrese vítěznou.⁶¹

Po anšlusu Rakouska se projevíly změny mezi německými a českými občany ve výsledcích obecních voleb z června 1938, kdy Sudetendeutsche Partei (SdP) získala většinu německých voličů také na jižní Moravě. V tomto období utíkali mladí Němci na území bývalého Rakouska, aby mohli vstoupit do ozbrojených složek nacistické strany, do formací SA (Sturm Abteilung) a SS (Schutzstaffel). Němci prováděli špionáže za účelem získání informací týkajících se opevňovacích prací a složení nových vojenských úvarů.⁶²

⁶⁰ MARKEL, Martin. Vysídlení Němců z jižní Moravy, s. 16-17.

⁶¹ FIC, Vladimír. Jihomoravští Němci v letech 1918-1938 (předpoklady, vývoj a vyústění historického problému). In: TAUCHEN, J. a K. SCHELLE, eds. Češi a Němci v meziválečném Československu, s. 63.

⁶² Tamtéž, s. 59-65.

2. Období mezi lety 1938-1945

Německo v polovině září 1938 ustanovilo tzv. pohraniční pásmo. K tomuto pásmu patřilo 55 okresů z české oblasti a 22 okresů z moravskoslezské oblasti, převážně osídlené německým obyvatelstvem. Situace v Československu se zhoršovala v průběhu roku 1938, kvůli německé agresivní politice. Sudetoněmecká strana (*Sudetendeutsche Partei, SdP*) pod vedením Konrada Henleina zamýšlela tyto oblasti zcela ovládnout. Ke konci roku 1937 prezentoval Adolf Hitler jeho plány na likvidaci ČSR a Rakouska.⁶³

Stupňující se německá agresivní politika i zprávy o pohybu německých vojsk vedly československou vládu k vyhlášení mobilizace.⁶⁴ Od jara 1938 Hitlerovi záměry usnadňovala politika vedená z Londýna, neboť si byl jist, že pokud bude chtít zabrat české území, nebudou mu v tom bránit a on bude moci využít jako záminku německou menšinu žijící v Československu.⁶⁵

Henleinova strana si získala své přívržence častokrát pod hrozbou ztráty zaměstnání, sociálního postavení a jiné šikany. Důsledkem toho se stalo, že 20 % všech členů SdP byli ve straně proti své vůli.⁶⁶ Konrad Henlein byl příznivcem nacistů již od začátku, jak potvrdil na svém projevu v roce 1941 ve Vídni.⁶⁷ Tato sudetoněmecká strana požadovala práva pro Němce, která by fakticky znemožňovala správu ČSR jako unitárního státu. Dne 24. dubna 1938 vystoupil Konrad Henlein s jejich nároky: „1. rovnoprávnost sudetských Němců (označených jako „*Volksgruppe*“) s českým národem, 2. uznání německé menšiny za právnickou osobu, 3. stanovení a uznání uzavřeného německého sídelního území, 4. zavedení německé samosprávy v těchto oblastech, 5. zajištění zákonné ochrany Němců mimo německé samosprávné území, 6. odstranění křivd způsobených sudetským Němcům od roku 1918 a nahrazení vzniklých škod, 7. dodržování zásady, že v uzavřeném německém sídelním území mají působit němečtí státní zaměstnanci, 8. uznání plné svobody hlásit se k německému národu.“ Henleinovy požadavky byly jen začátek k tomu, aby se SdP mohla připravit na úplné rozbití státu. K tomuto plánu jim napomáhala většina sudetských Němců, kteří se cítili v československém státě utlačováni. Vládním činitelům a prezidentu republiky nezbývalo moc možností a nabídli kompromisní řešení ke straně SdP. Na základě nepokojů a desinformací, ke kterým v československém státě

⁶³ ARBRUG, Adrian von a Tomáš STANĚK, ed. Vysídlení I., s. 32, 108.

⁶⁴ DEJMEK, Jindřich. Československo, jeho sousedé a velmoci ve XX. století (1918 až 1992), s. 22.

⁶⁵ Tamtéž, s. 56.

⁶⁶ ARBRUG, Adrian von a Tomáš STANĚK, ed. Vysídlení I., s. 108-110.

⁶⁷ GLOTZ, Peter. Vyhnání. Paseka, 2006. ISBN: 80-7185-705-X, s. 94.

docházelo, přicházel také silný tlak ze strany Velká Británie a Francie, kteří navrhovali, aby Češi přistoupili na požadavky německého obyvatelstva a pohraniční oblasti mohly získat svou autonomii.⁶⁸ Britský předseda Arthur Neville Chamberlain a francouzský premiér Édouard Daladier se nechtěli pouštět do války kvůli sudetským Němcům.⁶⁹

Henleinovci začali utiskovat Čechy, Židy a demokraticky smýšlející Němce. Jejich teror došel k bodu, kdy bojkotovali jejich živnosti, obchody a fyzicky je napadali. Někteří z nich se také nevyhnuli propouštění ze zaměstnání, anebo přišli o bydlení. Mezi jejich cíle patřilo především zbavit se Čechů a Židů z převážně Němci osídlených regionů.⁷⁰ Sudetští Němci měli být začleněni do Německé říše.⁷¹ V druhé polovině září provedly jednotky SFK (Sudetendeutsches Freikorps) přes 200 napadení na českých občanech. Během těchto akcí zemřelo 110 lidí a dalších 2 029 bylo odvečeno za hranice do Německé říše.⁷²

Beneš se sudetských oblastí nechtěl vzdát bez boje a 23. září nařídil ještě všeobecnou mobilizaci, přestože bylo zřejmé, že Němci budou v přesile. Do války se nepouštěl také z toho důvodu, protože počítal s tím, že by sudetští obyvatelé bojovali za Němce.⁷³ Čechům se pohraniční oblasti dařily držet do mnichovské dohody. Po mnichovské konferenci konané dne 29. září 1938 již spadaly pod správu říšskoněmeckého komisaře Konrada Henleina. Konference se zúčastnil francouzský předseda vlády Édouard Daladier, britský ministr Neville Chamberlain, německý spolkový kancléř Adolf Hitler a italský vůdce Benito Mussolini.⁷⁴ Francouzský premiér a britský předseda vlády neměli žádný společný koncept, naproti tomu Hitler s Mussolinim byli mezi sebou dopředu domluveni. Československá vláda, která už neviděla žádné jiné východisko, mnichovskou dohodu přijala pod hrozbou války.⁷⁵

Mnoho Němců žijících v pohraničí po příjezdu wehrmachtu do Sudet uvítalo okupaci a připojení k Říši s neskrývaným nadšením.⁷⁶ S příchodem Henleina do Chebu začali lidé nadšeně zvolávat „Sieg Heil!“.⁷⁷ S připojením k Říši byli němečtí nacionalisté přesvědčení, že tyto oblasti náleží jim, a jejich přivlastnění mělo za následek ničení českých památek v pohraničí a očištění krajiny od známek české kulturní přítomnosti.⁷⁸

⁶⁸ ARBRUG, Adrian von a Tomáš STANĚK, ed. Vysídlení I., s. 109-114.

⁶⁹ GLOTZ, Peter. Vyhnání, s. 96.

⁷⁰ ARBRUG, Adrian von a Tomáš STANĚK, ed. Vysídlení I., s. 114, 118.

⁷¹ GLOTZ, Peter. Vyhnání, s. 93.

⁷² ARBRUG, Adrian von a Tomáš STANĚK, ed. Vysídlení I., s. 116.

⁷³ GLOTZ, Peter. Vyhnání, s. 99.

⁷⁴ ARBRUG, Adrian von a Tomáš STANĚK, ed. Vysídlení I., s. 36, 108, 121.

⁷⁵ Tamtéž, s. 123.

⁷⁶ GLASSHEIM, Eagle. Očista Československého pohraničí, s. 56.

⁷⁷ GLOTZ, Peter. Vyhnání, s. 101.

⁷⁸ GLASSHEIM, Eagle. Očista Československého pohraničí, s. 56.

Ačkoliv bylo pohraničí odstoupeno Německu, žili němečtí obyvatelé také ještě v Praze, v Brně a jiných městech nacházejících se zejména na Moravě. Se ztrátou pohraničí přišli Češi o cenné přírodní zdroje a důležitý průmysl. Henlein se snažil vzít centrálním úřadům v okupovaných oblastech jejich kompetence a znemožnit tak fungování samosprávy. Na tyto skutečnosti reagovali Češi s rezistencí.

Následně mezi 1938–1939 už také docházelo k rozsáhlým migracím. Během vysídlování českých obyvatel se muselo se svými domovy rozloučit 15 000 osob.

Dne 10. dubna 1938 proběhly německé volby do Říšského sněmu. V průběhu voleb byla zaznamenána účast 98,6 %, a přitom se k nacistům podpořilo 98,9 % oprávněných voličů. Počet voličů, kteří vyjádřili svůj hlas protinacisticky, byl pouze 27 485. Je možné se domnívat, že volby mohly být zfalšovány, nebo se lidé nepodporující Hitlera voleb zúčastnit nemohli, protože byli buď ve vězení nebo uprchli. Mezi zatčenými během celé doby okupace bylo přibližně na 22 000 německých demokratů a komunistů, k nimž patřili další „nepřízpůsobiví“ a také duchovní.⁷⁹ Před mnichovskou dohodou došlo názorové sblížení mezi SdP a NSDAP. Tyto dvě strany se 5. listopadu 1938 sloučily a svou činnost vykonávaly jako jediná povolená strana,⁸⁰ což Hitlerovi zajistilo několik protičeských zástupců, mezi které také patřil Karl Hermann Frank (vedoucí regionální pobočky NSDAP), který usiloval o poněmčení Čech.⁸¹

Obsazení Sudet vojáky začalo 14. března 1939. Tato akce byla představována z pohledu, že Němci zabraňují „vnitřnímu rozkladu“ v Čechách, poté co se Slovensko oddělilo. Pod nátlakem, aby Prahu ušetřili od bombardování, dali svým podpisem prezident Emil Hácha a ministr zahraničí František Chvalkovský souhlas Hitlerovi k převzetí moci. Němci žijící v pohraničí získali dne 16. března 1939 říšskoněmeckou státní příslušnost, vojenskou ochranu v protektorátu poskytovala Říše. Pod říšský dohled spadala doprava, pošta a telekomunikace. Zákonným platidlem stala říšská marka a až za ní následovala koruna.

„Říšské župy Sudety“ byly formálně ustanoveny na jaře 1939. K Německé říši bylo připojeno území s rozlohou 30 000 km². Toto území zahrnovalo 3 397 obcí. S dalšími novými opatřeními se jenom utužoval totalitní režim. Němci kontrolovali působení českých bezpečnostních a soudních orgánů.⁸²

V pohraničí byly zrušeny všechny české střední, odborné a učňovské školy. Patřily mezi ně také některé obecní školy. České školy měly být ponechány jen v těch oblastech, kde

⁷⁹ ARBRUG, Adrian von a Tomáš STANĚK, ed. Vysídlení I., s. 118-148.

⁸⁰ Tamtéž, s. 43, 48, 114-115, 130, 139.

⁸¹ GLASSHEIM, Eagle. Očista Československého pohraničí, s. 58.

⁸² ŠIMOVČEK, Ján a Jan GEBHART. Partyzáni v Československu, 1941-1945. 1. vyd. s. 19.

žili čistě jen Češi. Děti, které pocházely ze smíšených rodin, musely povinně navštěvovat jen německé školy. Česká mládež měla potíže se získáním vyššího vzdělání, protože školy vyššího stupně byly vyučovány pouze německým jazykem a daná kritéria pro přijetí na tyto školy splňovalo malé množství Čechů.⁸³

V Sudetech byl průmysl závislý na exportu a řada podniků ztratila své odběratele. Ještě v dubnu v roce 1939 zde bylo nad dvě stě tisíc nezaměstnaných. S vypuknutím války a náborem lidí do nově vzniklé zbrojní výroby počet lidí bez práce začal klesat. Během války byl zaveden přidělový systém také na základní potraviny a zboží denní potřeby, přičemž Češi obdrželi nižší kvóty než Němci. Docházelo k velkému nárůstu cen. Zemědělci se potýkali se zvyšováním povinných dávek.⁸⁴ S vypuknutím války na podzim 1939 docházelo také k rozsáhlejšímu preventivnímu zatýkání. Češi se proti Němcům začali bouřit.

Poté, co Němci museli odejít do války, se uvolnilo místo na trhu práce pro Čechy. Do pohraničí se vrátily některé české rodiny a doufaly, že se jim zde bude lépe dařit. Ti Češi, kteří do svých domů v pohraničí vrátili, získali většinou protektorátní příslušnost a potýkali se s různými druhy šikany, někteří přišli o práci. Stalo se také, že Češi, kteří byli vystěhováni do jiného domu ve vsi, museli na svých dosavadních příbytcích dále pracovat, ale jako výpomocná síla.⁸⁵

Tyto skutečnosti byly známy vedení demokratického exilu v zahraničí. Ten začal připravovat plán na poválečné odstranění sudetských Němců z Československa. Na plánu pracoval s domácím podzemním hnutím. To mělo připravit návrhy na poválečné zřízení v Československu.⁸⁶

Aby Němci napomohli k podpoře germanizace, vznikly tzv. německé Volkslisty, na jejichž základě se získávalo co nejvíce německých příslušníků. Zápis do DVL (Deutsche Volksliste) probíhal mnohdy pod nátlakem. Těm, co neuposlechli nařízení, hrozilo vězení, vysídlení nebo koncentrační tábor. DVL se členilo na čtyři skupiny. První a druhou skupinu zahrnovali obyvatelé, kteří měli německou státní příslušnost již před válkou. Do třetí skupiny patřili obyvatelé bez německé příslušnosti, ale žili ve smíšeném manželství. Spadali jsem také lidé se slezskou národností. Do této skupiny bylo začleněno nejvíce lidí. Německá státní příslušnost jim byla přiznána 31. ledna 1942 na zkušební dobu deseti let. Ve čtvrté skupině se

⁸³ ARBRUG, Adrian von a Tomáš STANĚK, ed. Vysídlení I., s. 34, 36, 161, 171, 172.

⁸⁴ ARBRUG, Adrian von a Tomáš STANĚK, ed. Vysídlení I., s. 144-146.

⁸⁵ Tamtéž, s. 157, 163, 175.

⁸⁶ GLASSHEIM, Eagle. Očista Československého pohraničí, s. 59-60.

nacházeli obyvatelé, kteří vystupovali protiněmecky. Státní příslušnost jim byla udělována jen výjimečně.⁸⁷

V době, kdy funkci říšského protektora zastával Reinhard Heydrich, měl za cíl reformovat státní správu, cílem bylo zvýšit výkon protektorátního hospodářství a zahájit přípravu „konečného řešení“ české, židovské a cikánské otázky. Z hlediska hospodářství byl hlídán černý trh a zemědělské produkty byly vymáhány násilně. Heydrich však ve svém úřadě dlouho nesetřval a 27. května 1942 byl na něj spáchán atentát. Provedený dvěma československými výsadkáři. Heydrich svým zraněním podlehl v nemocnici na Bulovce.⁸⁸ Po jeho smrti nařídil Hitler vypálit obec Lidice v roce 1942 a vyvraždit většinu jejího obyvatelstva. Následně 14 dní poté byla vypálena také obec Ležáky.⁸⁹

Mezi lety 1942 a 1943 bylo válkou postiženo 248 obcí a osad, které muselo opustit na 80 000 českých obyvatel. Avšak lidé po vystěhování ze svých domovů se setkali pouze s peněžní náhradou, což nebylo zcela náležité k jejich ztrátě. Jakmile se Češi vraceli zpět do svých domovů, nacházeli své příbytky v neobyvatelném stavu. Nelze divit, že Češi k Němcům pociťovali všeobecnou nenávist. S průběhem války, kdy se Němcům přestávalo dařit, začal prezident Edvard Beneš přemýšlet nad minimálním a maximálním programem ohledně stěhování německého obyvatelstva. Minimální program zahrnoval odstoupení některých oblastí, tím se myslely výběžky na českém území. V těchto župách jako Krnovsko, Liberecko a Karlovarsko, měla zůstat určitá samospráva a Beneš počítal s tím, že německé obyvatelstvo bude přestěhováno za hranice. V tom maximálním programu již Beneš uvažoval nad masivním vysídlením Němců. Zpočátku zastával názor, že by se mělo rozlišovat mezi osobami, kteří se nějak provinily proti státu. Časem mu však byla bližší myšlenka o kolektivní vině Němců, kdy by z osvobozeného Československa měli být vysídleni všichni Němci, i ti, jež nacismus nepodporovali.⁹⁰

Londýnské ministerstvo národní obrany předložil v roce 1943 první plán o průběhu vysídlování pohraničních oblastí československou armádou. Tomáš Staněk uvádí: „*Nadhozeny byly čtyři varianty možného postupu: 1. transfer asi dvou milionů Spojenců, 2. odstoupení menších částí pohraničního území v kombinaci s vysídlením maximálně devadesáti, přinejmenším však zhruba pětasedmdesáti procent obyvatel německé národnosti, 3. výměna německého obyvatelstva za Čechy žijící v zahraničí, resp. i Lužické Srby, a to s předpokladem*

⁸⁷ ARBRUG, Adrian von a Tomáš STANĚK, ed. Vysídlení I., s. 40-41.

⁸⁸ Tamtéž, s. 181-182.

⁸⁹ GLASSHEIM, Eagle. Očista Československého pohraničí, s. 58.

⁹⁰ ARBRUG, Adrian von a Tomáš STANĚK, ed. Vysídlení I., s. 200-211.

následné asimilace zhruba milionu Němců, kteří by v republice zůstali. Čtvrtá a nejradiálnější varianta se podle všeho měla uplatnit pouze tehdy, pokud by nešlo provést některou z ostatních. K dosažení stanovených cílů měly být použity daleko tvrdší prostředky. Zcela nerealisticky se zde kalkulovalo s možností, že ve fázi „řízené revoluce“, po co nejrychlejším obsazení předmnichovských hranic československou armádou, bude v průběhu přibližně jednoho týdne z historických zemí vysídleno ne méně než 2 846 000 Němců.“

S přibývajícimi porážkami na německé straně mezi 1944 a 1945 začali Němci utíkat ze Slezska, východního Pruska, Pomořan, Slovenska a dalších oblastí směrem na východ a jihovýchod Evropy. Během těchto evakuací docházelo k ničení mostů a jiné veřejné infrastruktury.⁹¹ Němci se připravovali na postupující sovětské vojsko a začali budovat další opevnění.⁹²

Od ledna 1945 probíhaly tzv. „pochody smrti“, kdy byli hnáni lidé z koncentračních a zajateckých táborů směrem od postupující fronty do jiných táborů.⁹³ Předpokládalo se, že československé území opustí dvě třetiny z celkového počtu zhruba 3, 2 milionu Němců. Reálně se však nepočítalo s tím, že ze země uprchne půl milionu aktivních henleinovců a říšských příslušníků ještě před skončením války. V rozmezí dvou let mělo být vysídleno nejméně 1, 6 milionu osob. V zemi mohlo zůstat 800 000 Němců, kteří se s fašismem neztotožňovali, ti měli být ještě individuálně prověřeni a mohli si nechat československé občanství.⁹⁴

⁹¹ ARBRUG, Adrian von a Tomáš STANĚK, ed. Vysídlení I., s. 50.

⁹² Tamtéž, s. 188.

⁹³ Tamtéž, s. 52.

⁹⁴ Tamtéž, s. 214.

2.2. Znojmo mezi lety 1938-1945

V říjnu 1938 přijel do Znojma Adolf Hitler.⁹⁵ Ve městě se na vůdce těšilo přes 20 000 osob. Na náměstí měl svůj proslov, kde také prohlásil: „*Žádná moc světa nedonutí Německo, aby odtud uhnulo. Dne 2. října v 8 hodin ráno bychom pochodovali tak, jako tak.*“ Tato řeč byla přijata s velkým potleskem.⁹⁶ Jeho cesta vedla také k objektům československých opevnění, kde si vyslechl odborný vojenský výklad.⁹⁷

Znojmo začalo být obsazováno německými vojsky následující dny po Hitlerově projevu. Oznámení o zabrání Znojma obdrželi na úřadě místní politické správy pár dnů před příchodem okupačních vojsk. Většina území byla obsazena jako tzv. páté pásmo dne 9. října 1938. Tato oblast⁹⁸ byla připojena k německé provincii Ostmark k Říšské župě Dolní Podunají (Reichsgau Niederdonau). Přicházející vojska byla uvítána na hraničním přechodu Hatě vedoucím strany SdP Kottkem, jeho zástupcem Felixem Bornemannem (*teprve nedávno propuštěný československými orgány z preventivní vazby v Brně*) a novým starostou Znojma Erichem Haasem.⁹⁹ U hraničního přechodu byl také symbolicky vyvrácen hraniční sloup. Po příchodu vojsk do Znojma zaplnili občané ulice města a Dolní náměstí. Město bylo dáno do vojenské správy armádním důstojníkům. Předání se ujal starosta Znojma Erich Haase: „*Vaše excelence. Jako starosta Znojma odevzdávám naše město a náš osud do vašich rukou. Zdravíme vás, vaše excelence a celý německý wehrmacht se zvoláním: Adolf Hitler – Sieg heil!*“.¹⁰⁰ Ve městě bylo ubytováno také gestapo ve vile nacházející se v ulici Na vyhlídce. S připojením k Říši a přicházejícími vojsky byla zahájena germanizace české menšiny. Podle starostova návrhu bylo Dolní náměstí (dnes - náměstí T.G.M.) přejmenováno na „Adolf Hitler Platz“ a Horní náměstí na „Konrad Henlein Platz“. Následně došlo k dalšímu přejmenování ulic a náměstí ve městě.¹⁰¹

⁹⁵ FIC, Vladimír. Jihomoravští Němci v letech 1918-1938 (předpoklady, vývoj a vyústění historického problému). TAUCHEN, J. a K. SCHELLE, eds. Češi a Němci v meziválečném Československu, s. 67.

⁹⁶ KOC, Karel. Připojení Znojemska k říšské župě Dolní Podunají (podzim 1938–jaro 1939). In: Jižní Morava. Vlastivědný časopis ročník 51 – svazek 54. Státní okresní archiv Břeclav se sídlem v Mikulově 2015. ISBN: 978-80-86931-85-2. s. 241.

⁹⁷ FIC, Vladimír. Jihomoravští Němci v letech 1918-1938 (předpoklady, vývoj a vyústění historického problému). TAUCHEN, J. a K. SCHELLE, eds. Češi a Němci v meziválečném Československu, s. 67.

⁹⁸ Jihomoravský kraj přišel o území o rozloze 2 008 km². Mezi zabrané okresy patřily Dačice, Moravské Budějovice, Znojmo, Mikulov, Hodonín, Moravský Krumlov a Hustopeče. Z toho Znojemska bylo spojeno do jednoho celku s Moravským Krumlovem.

⁹⁹ Státní okresní archiv Znojmo, (dále jen SOkA Znojmo, spisovna města Znojmo 1938–1945, (1898) 1938–1945 (1948). Dílčí inventář, zpracovala: Jana Klemková, Znojmo 2003, s. 4.

¹⁰⁰ KOC, Karel. Připojení Znojemska k říšské župě Dolní Podunají (podzim 1938–jaro 1939), s. 266.

¹⁰¹ SOkA Znojmo, spisovna města Znojmo 1938–1945, (1898) 1938-1945 (1948). Dílčí inventář, zpracovala: Jana Klemková, Znojmo 2003, s. 4.

O zabírání Znojemska se občané dozvěděli 6. října prostřednictvím rozhlasu. Ačkoliv o pár dní dříve bylo českým občanům sděleno, aby neopouštěli své domovy, přesto se někteří přestěhovali do vnitrozemí Čech již během turbulentních událostí na konci září. V době, kdy bylo pohraničí jižní Moravy, jež obývala velká část Němců, připojeno k Německé říši, byly ve městech vyvěšovány prapory s hákovým křížem. Němci tuto událost vnímali jako „osvobození“. Jižní Morava byla záměrně obsazována vojáky tak, aby byly narušeny důležité komunikační spoje.¹⁰²

I když ve městě byla vojska, navzdory tomu docházelo k násilí na českých občanech, kterým šlo těžko zabránit. Roztržky panovali jak mezi občany, tak patřičné kroky byli provedeny ze strany policie. S příchodem války si podmanila moc nad chodem státu strana NSDAP, která se s občany, jenž nevyhovovali jejich ideám, vypořádala prostřednictvím policie po svém.

Gestapem byli zatýkáni všichni odpůrci režimu NSDAP, mezi něž patřil také Vilém Veleba¹⁰³ (1870-1956). Ve svých vzpomínkách se vyjadřuje k zatčení těmito slovy: „*Hned druhý den obsazení Znojma 1938, byl jsem Gestapem jat a odveden do vazby. Za asi 14 dní byl jsem Gestapem podroben výslechu. Dlouhý výslech týkal se mé dlouholeté činnosti v Sokole, besedě, Národní jednotě, národní gardě, divadle, zejména školství a ostatních národních a kulturních složkách ve Znojmě a okolí. Po provedeném výslechu a učiněné informaci u něm. důvěrníků byl vyšetřující referent na váhách, má-li mne propustiti na svobodu. Učiní prý ještě nějaké šetření a o propuštění z vazby by rozhodl teprve, vyšetří-li, zda jsem se choval k německému národu dosti uctivě. „[...] Označil mě jako komunistu a nepřítele Němců. Po vykonané domovní prohlídce, při které zabavili písemnosti, mně odvezli do věznice krajského soudu ve Znojmě. Druhý den ráno mě odvezli do Imky, kde jsem nebyl vůbec vyslýchán a byl jsem předán gestapáku Polzerovi, který mě postavil čelem ke zdi a musel jsem tam státi od úterka do soboty bez jídla a pití.*“¹⁰⁴

K zatýkání odpůrců režimu nejvíce napomohly udání od místních Němců, proto se město Češi snažili opustit. V roce 1938 odsud odešlo přibližně 10 000 osob české národnosti.

¹⁰² KOC, Karel. Připojení Znojemska k říšské župě Dolní Podunají (podzim 1938–jaro 1939), s. 238-239.

¹⁰³ Vilém Veleba (1870–1956) začínal své působení ve Znojmě vydáváním týdeníku „Moravský jih“. Byl starostou Besedy Znojenské a znojenského Sokola. V roce 1905 byl zvolen poslancem do Říšské rady. V parlamentu působil od 28. listopadu 1905. Předsedou Českého politického spolku se stal v roce 1918 a poté také předsedou Národního výboru. Do zastupitelstva města Znojma byl vybrán v roce 1920.

¹⁰⁴ KOC, Karel. Připojení Znojemska k říšské župě Dolní Podunají (podzim 1938–jaro 1939), s. 244.

Po jejich odchodu vzrostl nedostatek pracovních sil, který se pokoušeli vykompenzovat německými uprchlíky. Ti přijeli do Znojma vlakem 16. října 1938.¹⁰⁵

Že to zbylá česká menšina neměla jednoduché, ukazují například tzv. doplňovací volby do Říšského sněmu, kdy Češi buď neobdrželi hlasovací lístky nebo byli nuceni volit stranu NSDAP. Výsledky voleb ukázaly, že z 26 000 oprávněných voličů hlasovalo proti nacistické straně jen 11 osob. K diskriminaci českého obyvatelstva patřilo také nařízení, podle něhož směli Němci nakupovat jen u těch obchodníků, kde visel červený nápis „Deutsches Geschäft“.¹⁰⁶

Ještě v březnu 1939 došlo k druhé vlně teroru a násilí radikálních skupin nacistů. K těmto činům vedly různé pomluvy, jež se šířily mezi německými občany. Jednou z nich bylo, že české děti polévají ty německé vařící vodou, nebo že Češi zapálili německý dům v Brně a Modřicích. Ve Znojmě jako reakce na tyto zprávy házeli nacisti Čechům do oken kameny.¹⁰⁷

Čeští občané museli trpět fyzické a psychické násilí během vyšetřovacích metod Gestapa, které zahrnovalo obvyklé postupy: „*aby Gestapo získalo svá vynucená přiznání, nechávalo často během výslechu spoutané oběti tortury zavěsit na hák, předstíralo jejich popravu zastřelením nebo je za stálého bití nutilo vykonávat ponižující práce.*“¹⁰⁸

V listopadu 1938 došlo k hromadným přestupům členů SdP do strany NSDAP. Od prosince vedl agendu uspořádání NSDAP ve Znojmě Felix Bornemann (1894–1990). Během půl roku se k nové straně přihlásilo na 13 000 osob.¹⁰⁹

V roce 1942 přinesla vzniklá situace na východní frontě problémy s dovozem potravin. Přídělový systém přestával stačit. Navíc bylo potřeba sesbírat nějaké kusy oblečení a jídla, které měly vojákům pomoci proti hladu a nachlazení. Tato pomoc byla známá pod pojmenováním Winterhilfe. Věci, získané v rámci této sbírky, předal Kreisleiter (okresní vedoucí) Bornemann zástupcům Wehrmachtu.¹¹⁰

Navzdory tomu Němci doufali ve vítězství. S nadějí v úspěšný konec pronesl ve Znojmě řeč Felix Bornemann. Jeho slavnostní vyjádření si mohli lidé poslechnout dne 30. ledna ve velkém sále Německého domu, později známým pod názvem „Domeček“ (dnes sídlo České spořitelny), během něhož se zmínil také o stávající situaci na frontách.

¹⁰⁵ KOC, Karel. Připojení Znojemska k říšské župě Dolní Podunají (podzim 1938–jaro 1939), s. 256.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 258.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 263.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 264.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 259.

¹¹⁰ ZNAIMER TAGBLATT, 20. ledna 1942, s. 3.

Jenomže na přelomu let 1942 a 1943 se německým vojskům přestávalo na východní frontě dařit. Ve Znojmě se objevovaly články, které lidem přibližovaly skutečnosti o obklíčení německé armády. Bezvýchodnost německých jednotek nebyla ovšem popisována jako důsledek špatného strategického rozhodování, nýbrž jako sebeobětování pro budoucnost Německa.¹¹¹

Dne 30. ledna 1943 byla ve Znojmě uskutečněna oslava desetiletého výročí od doby, kdy byl Adolf Hitler jmenován říšským kancléřem. Slavnostní projev přednesl Felix Bornemann. Posluchačům nejprve připomenul nejvýznamnější události uplynulých dnů a poté projevil vděčnost padlým německým vojákům. Snažil se podpořit zúčastněné, aby pokračovali v boji.¹¹²

Ve velkém sále Německého domu se dne 1. července 1944 konala akce pod názvem: „Stojíme věrně za Vůdcem“. Na shromáždění byli pozvaní také vojáci, aby vyprávěli o svých zážitcích z války. Jedním z nich byl poručík letectva Ludwig Hammer, který jako první znojemský Němec byl vyznamenán Rytířským křížem.¹¹³

Po roce 1943, kdy německých porážek přibývalo, si Němci začali uvědomovat svou prohru. Jelikož někteří z nich ještě doufali, že by mohli ochránit Znojmo, vydali proto příkaz k budování protitankových zátarasů, zákopů a také podminování všech mostů. K těmto plánům po obsazení Brna sovětskými jednotkami nedošlo.

Znojmo bylo napadeno 19. dubna 1945 sovětskými bombardéry, kteří na město shodily celkem 275 ks různých typů bomb. Po jejich svržení způsobily několik požárů a zanechali mnoho mrtvých a raněných. O den později bylo devíti bombami zasaženo nádraží. Akce byla provedena záměrně, protože nádraží patřilo k důležitému železničnímu uzlu vedeného do Vídně. Němci na téhle trase převáželi vlaky raněné. V průběhu těchto náletů se obyvatelé města zdržovali ve svých krytech. Během dalšího bombardování města ze 4. na 5. května 1945 byly poškozeny ulice Pražská a Přímětická.¹¹⁴

Na Znojemsku působily protinacistické odboje. Otto Dvořák se zasloužil o vytvoření podzemního hnutí VELA. Náplní tohoto hnutí byla zpravodajská činnost. Skupina měla nedostatek použitelné výzbroje, což vedlo k malému odporu proti nacistickým bezpečnostním

¹¹¹ ZNAIMER WOCHENBLATT, 2. ledna 1943, s. 4.

¹¹² ZNAIMER TAGBLATT, 1. února 1944, s. 3.

¹¹³ ZNAIMER TAGBLATT, 20. listopadu 1943, s. 3 a HEIMATBLATT, 23. listopadu 1943, s. 7.

¹¹⁴ KOC, Karel. Válečné škody způsobené leteckými nálety na město Znojmo a jeho poválečná obnova (1. část). In: Sborník, Státního okresního archivu Znojmo 2018. Moravský zemský archiv v Brně. Znojmo 2019. ISBN: 978-80-88145-29-5. s. 10-14.

složkám. Ke zbraním se dostali teprve počátkem roku 1945, které získaly od rakouských antifašistů.

Na postupném obsazování pohraničí se mezi sebou domluvili štábní kapitán Otto Dvořák s velitelem odboje HORÁCKO a se štábním kapitánem Zdeňkem Bauerem. Skupina VELA měla za úkol zmocnit se budov veřejné správy.¹¹⁵

Německé vojsko společně s politickým vedením NSDAP začalo opouštět město 7. května, kdy bylo ve Znojmě znovu letecky napadeno železniční nádraží. Za nepřítomnosti německé armády mohli Češi převzít kontrolu nad vedením města.¹¹⁶ Podle archivních dokumentů města Znojma „*Při ústupu brali s sebou nějaké koně, hovězí a vepřový dobytek. Na silnicích, v obcích i na polních cestách vyhazovali mosty. V polích i na cestách ničili tanky a ostatní motorová vozidla, se kterými nemohli uniknout.*“¹¹⁷

Správu města a politickou moc předal Franz Dittrich 8. května zástupcům znojemského národního výboru Cyrilovi Šťastnému a Vilému Velebovi.¹¹⁸ Jako symbol vyjádření, že město je zpátky v rukou Čechů, byla vyvěšena na radniční věži československá vlajka. Jedním z prvních kroků národního výboru bylo vydání vyhlášky o veřejném pořádku a odevzdání střelných zbraní.¹¹⁹

Nově vytvořený národní výbor měl na starost postupné obnovení města Znojma. Bylo potřeba vyčíslit vzniklé škody. Za pomoci stavebního úřadu města Znojma byla částka válečných škod odhadnutá na 961 milionů korun, což mnohonásobně převyšovalo použitelné zůstatky na účtech městské pokladny. Poškozeno bylo přibližně 20-30 % plochy města.¹²⁰

¹¹⁵ KOC, Karel. Obnovení a činnost orgánů bezpečnosti v pohraničí znojemského okresu (květen 1945–leden 1946). In: Sborník Archivu bezpečnostních složek 2012. [online]. Praha, 2012 [cit. 2022-11-20]. s. 85-121. Dostupné z: <https://www.abscr.cz/data/pdf/sbornik/sbornik10-2012/kap04.pdf>. s. 85-86.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 86.

¹¹⁷ SOkA Znojmo, Z/ONV-IV, Referát národní bezpečnosti/bezpečnostní referát, Doklady o německé činnosti za okupace, č. j. 160./45, 10. 11. 1945.

¹¹⁸ SOkA Znojmo, Kronika města Znojma 1938–1945, II. část: od 8. května do 31. prosince 1945., s. 3.

¹¹⁹ KOC, Karel. Obnovení a činnost orgánů bezpečnosti v pohraničí znojemského okresu (květen 1945–leden 1946). In: Sborník Archivu bezpečnostních složek 2012. [online]. Praha, 2012 [cit. 2022-11-20]. s. 85-121. Dostupné z: <https://www.abscr.cz/data/pdf/sbornik/sbornik10-2012/kap04.pdf>. s. 88.

¹²⁰ KOC, Karel. Válečné škody způsobené leteckými nálety na město Znojmo a jeho poválečná obnova (1. část), s. 14-22.

2.2.1. Vzpomínky Čechů vyhnaných z pohraničí v roce 1938

Pro dokreslení situace z roku 1938 jsem si vybrala osudy dvou aktérů, kteří se svými životními příběhy podělili byly zahrnuty do knihy „Vyhnání Čechů z pohraničí v roce 1938.“ Jejich svědectví se shoduje v tom, že museli své domovy opustit poté, co byly české pohraniční oblasti zabrány německou armádou. Nové přístřeší našli většinou u známých, ale také u zcela cizích lidí, kteří jim nabídli pomocnou ruku. Mnoho z nich přišlo o své majetky, které jim po skončení války nebyly vráceny. Většinou se vrátili do zdevastovaných domů. Vedle toho, že přišli o svůj majetek se někteří z nich potýkali s problémy jako byla ztráta zaměstnání, čímž se jejich život ještě více zkomplikoval.

Podle výpovědi od pana Oldřicha Svobody pocházejícího ze Znojma: *„Byli jsme vyhnáni (já jako desetiletý a matka vdova) ze Znojma a byli nuceni tam zanechat většinu bytového zařízení a ostatních věcí. Dosud se nám nikdo z SRN neomluvil, ani neprojevil snahu o odškodnění. Ba naopak, sudeťáci dnes vyslovují nehorázné požadavky na své vlastní odškodnění, což je nutno rozhodně odmítnout.“*¹²¹

Paní Marie Nekulová popisovala své vzpomínky následovně. Jako mladé dítě bydlela ve Znojmě od roku 1921 se svými rodiči a starší sestrou v rodinném domku. V září 1938 se museli odstěhovat. Vystěhovaní byli nákladním vlakem, který jel ze Znojma do Okříšek. Do vagonu jim vojáci pomohli naložit část jejich majetku, kozu, králíky a slepice. Jelikož už všude byli nastěhovaní uprchlíci, nemohli najít žádnou místnost k bydlení, a tak dva měsíce strávili v odstaveném vagonu. Po nějaké době se mohli nastěhovat k jedné rodině. Celá čtyř členná rodina obývala jednu místnost. Do jejich opuštěného domku ve Znojmě se nastěhovala Němka. Do toho obydlí se po válce mohli vrátit, ale ten byl již zcela zdevastován a bez jakéhokoli zařízení.¹²²

¹²¹ Kruh občanů ČR vyhnaných v roce 1938. Vyhnání Čechů z pohraničí v roce 1938. Praha: Toužimský & Moravec, 2018. ISBN: 978-80-7264-189-5. s. 119, 121.

¹²² Tamtéž, s. 121.

3. Situace po roce 1945

Nenávist způsobená Mnichovskou dohodou a obdobím nacistického teroru v období Protektorátu Čech a Moravy vedla k tomu, že Němci byli po válce označeni bílými páskami s vyšitým velkým N, které museli nosit na rukávech. K dalším diskriminačním opatřením patřila následující omezení jako bylo například použití veřejné hromadné dopravy, zákaz navštěvování kin, konfiskace rádií a dalšího majetku.

Po skončení války se Češi chtěli Němců, co nejdříve zbavit. Docházelo k neorganizovaným odsunům. Dne 30. května se jeden z těchto odsunů konal v Brně. Z jihomoravského města bylo vyháněno na 20 000 Němců bezpečnostními složkami národního výboru směrem k rakouským hranicím. K ránu pochod dosahoval délky přes šestnáct kilometrů. Deset tisíc z nich bylo umístěno v kasárnách v Pohořelicích.¹²³

Hlavní štáb MNO (Ministerstvo národní obrany) vydal rozkaz 12. června 1945, podle něhož mělo vysídlování pokračovat organizovaně v menších skupinkách. Jejich nařízení obdržely armádní orgány 15. června 1945.¹²⁴

Během vysídlování panoval mezi orgány armádní jednotky a národních výborů ze začátku zmatek, v důsledku rozporuplných nařízeních. Jeden příklad uvádí Eagle Glassheim: „Dne 12. června Zemský národní výbor v Praze rozeslal všem okresním Národním výborům oběžník, který vyjmenovával „kroky proti deportovaným Němcům“. O dva dny později tentýž orgán přikázal, aby národní výbory zastavily veškeré jednostranné odsuny, dokud jim armáda a bezpečnostní složky neudělí povolení.“¹²⁵

Na základě třinácté hlavy postupimského usnesení došlo ke schválení transferu Němců z ČSR (Polska s Maďarska) vítěznými mocnostmi. Dokument legalizoval dílčí a někdy drasticky probíhající odsuny od konce války.

O podporu při organizovaném vysídlení požádali Češi spojence 3. července 1945. Bylo potřeba, aby stát opustilo přibližně 2 až 2,5 milionů Němců a kolem 400 000 Maďarů.¹²⁶

Od poloviny května do konce července 1945 byly na Němcích páchany násilnosti, bití, znásilňování a docházelo také k vraždám. Na divokých odsunech se podílela řada pachatelů, od agresivních civilistů až po vojáky a příslušníky polovojenských jednotek, jež jednaly zcela

¹²³ GLASSHEIM, Eagle. Očista Československého pohraničí, s. 70-77.

¹²⁴ ARBRUG, Adrian von a Tomáš STANĚK, ed. Vysídlení II., s. 105.

¹²⁵ GLASSHEIM, Eagle. Očista Československého pohraničí, s. 68.

¹²⁶ ARBRUG, Adrian von a Tomáš STANĚK, ed. Vysídlení II., s. 95-98, 110, 159.

bez jakýchkoliv příkazů.¹²⁷ V první poválečné etapě bylo internováno v polovině srpna 1945 do vyšetřovacích vazeb kolem 100 500 osob.¹²⁸

Československé orgány byly rozhořčeny, když Sověti odmítali převzít pěší kolony a železniční transporty vysídlovaných Němců s tím, že přijíždějí, jak uvádí Tomáš Staněk „v ubohém stavu – bez potravin a v chatrném obleku a prádle“. Sověti proto požadovali, aby vysídlenci byli řádně vybaveni a každá osoba mohla mít u sebe zavazadla alespoň o hmotnosti 25 kg osobních věcí a potravin na sedm dní. Dbali také na to, aby se zachovávaly rodinné celky. Odsunované osoby měly mít u sebe osobní doklady. Rudá armáda se zajímala později také o jejich písemnou dokumentaci a jejich jmenné záznamy.¹²⁹

V lednu 1946 začal probíhat organizovaný odsun Němců. Před samotným vysídlením byli Němci posíláni do sběrných táborů. Po příjezdu do sběrných center byli vysídlenci poprášeni práškem DDT a vyšetřeni na infekční choroby. Národní výbor měl dohlédnout na to, aby měli Němci se sebou sbalené čisté oblečení, minimální množství peněz, zavazadel a potravin na sedm dní. Poté provedli čeští úředníci jejich dokumentaci a přesunuli je do sběrného centra, v němž čekali jeden až tři dny na transport do Německa.¹³⁰ Poměry v táborech a ve věznicích byly špatné. Lidé trpěli nedostatkem jídla, byla zde špatná hygiena, minimální zdravotní péče a museli vykonávat namáhavou práci, což mělo za následky vyčerpání, podvýživu, zvyšující se nemocnost a úmrtnost.¹³¹

Zpočátku byly transporty se státně odsunutým obyvatelstvem posílány do Sověty obsazeného Saska a do jejich okupační zóny v Rakousku. Následně se začaly projevovat potíže s umístěním, zásobováním a zdravotním stavem vysídlenců. Proto požadovali v polovině srpna odložení dalších hromadných odsunů.

V létě 1946 bylo vysídleno nejvíce Němců.¹³² Největší počet z nich byl transportován do Bavorska. Nejprve několik milionů Němců uteklo z východního Pruska před sovětskou armádou v roce 1944. Další dva miliony obyvatel byly následně v roce 1945 v rámci „divokého odsunu“ vysídleny do sovětských nebo amerických okupačních zón. Zbývající z nich byli dopraveni do Německa nákladními vozy a přeplněnými osobními vlaky. Po jejich příjezdu měly německé úřady plno práce s jejich začleněním a hledáním ubytovacích prostor. Protože

¹²⁷ GLASSHEIM, Eagle. Očista Československého pohraničí, s. 70.

¹²⁸ ARBRUG, Adrian von a Tomáš STANĚK, ed. Vysídlení II., s. 141.

¹²⁹ Tamtéž, s. 95-98, 110, 159.

¹³⁰ GLASSHEIM, Eagle. Očista Československého pohraničí, s. 64-65, 90, 92.

¹³¹ ARBRUG, Adrian von a Tomáš STANĚK, ed. Vysídlení II., s. 144.

¹³² ARBRUG, Adrian von a Tomáš STANĚK, ed. Vysídlení I., s. 66-69, 96, 120.

zaopatřit pro všechny nezbytné potřeby nebylo jednoduché, potýkalo se mnoho lidí ještě do roku 1948 s nedostatkem jídla a infekčními chorobami.¹³³

O probíhajícím odsunu byli průběžně informováni českoslovenští představitelé. Do těžkých situacích se dostaly národně smíšené rodiny (s německou a českou příslušností). K německé příslušnosti se rozhodli přejít Češi, které k tomu dohnaly tehdejší existenční důvody. Smíšených manželství v roce 1945 lze odhadovat kolem 90 000 – 130 000.

Na venkově docházelo k situacím, kdy nově přistěhovaní Češi žili v domech společně s Němci. Ti si na německých staveních vydobyli svá práva na vlastnictví a Němci, kteří své statky neopustili a zůstali, museli poté pro Čechy pracovat.

Hlavním orgánem při vysídlování byla československá armáda, která měla celou organizaci na starosti. Velitelé oznámili vojákům několik dnů nebo i v kratší lhůtě dopředu, kolik Němců se má v daném termínu vystěhovat. Vojáci poté zařizovali přepravu, zaevidovali konkrétní lidi, které vybrali a vyplňovali formuláře zdůvodňující jejich prozatímní vyřazení z „evakuace“. Daným osobám ještě před jejich transportem sdělili, co mají dělat a co se s nimi bude v nejbližší době dít.

Osoby se musely na shromaždiště dostat obvykle v brzkých ranních hodinách. Na dodržování nařízení dohlížely ozbrojené stráže. Ozbrojené jednotky měly za úkol také zabránit případným útěkům, čímž odřízly možné únikové cesty.

Němci neměli jistotu, že se vším, co mají sbaleno, budou moct odejít, protože probíhaly ještě prohlídky jejich zavazadel. Odevzdat museli veškeré cennosti a peníze. Osobní prohlídky probíhaly často ponižujícím způsobem, zvláště nepříjemné byly pro ženy a dívky. Ponecháno jim bylo 100 až 300 marek. Na hranicích je dále čekalo „celní odbavení“.¹³⁴

Z Československa bylo v lednu 1946 posíláno do americké zóny v Německu denně čtyřicet vagonů a každý z nich byl obsazený třiceti cestujícími. Ke konci roku se počet vysídlených vyšplhal na dva miliony. Organizovaný odsun, ačkoliv ne všude probíhal stejně, byl veden systematicky.

Vysídlenci přijížděli do Německa s úplavicí. Místní Němci nevíтали nově přistěhované s nadšením. Především měli strach z přenášení chorob, na která většina z nich trpěla. V důsledku toho se v Německu snažili přijíždějící lidi nejprve dezinfikovat a následně

¹³³ GLASSHEIM, Eagle. Očista Československého pohraničí, s. 100-101.

¹³⁴ ARBRUG, Adrian von a Tomáš STANĚK, ed. Vysídlení II., s. 113, 126, 130, 162-163.

integrovat v nové zemi. Často se u vysídlenců objevovaly deprese a úzkosti, které bylo později pojmenováno Heimweh.¹³⁵

S vysídlením Němců bylo zřejmé, že úbytek pracovních sil vyvolá v hospodářské oblasti řadu problémů, proto bylo rozhodnuto, že Němce bude potřeba na odstraňování škod způsobené válkou. Pracovní povinnost se týkala mužů ve věku od 14 do 55 let a žen ve věku od 14 do 50 let.

Ministerstvo průmyslu požadovalo, aby zdraví Němci a Maďaři byli přiřazeni na práci v dolech a průmyslových závodech.

O postih domácích zrádců a kolaborantů nejvíce usilovali komunisté. Zastávali názor, že meziválečná ČSR nepřestala nikdy právně existovat, a tudíž lidé, kteří se vystupovali proti její samostatnosti a svrchovanosti, by měli být stíháni. Jednou ze specifičností v Československu v této době bylo, že rozsudek soudu první instance byl nenapadnutelný. Verdikty soudu byly také jedny z nejtvrdějších, neboť byl proveden vysoký počet rozsudků smrti. K trestu smrti byl odsouzen každý pátý obžalovaný.¹³⁶

Po vyhnání Němců zaniklo po roce 1945 mnoho obcí a osad podél státní hranice s Rakouskem a Bavorskem. Mezi oblastmi bez územních změn patřilo 32 ze 154 politických okresů. Při vzniku třetí Československé republiky bylo obnoveno administrativní uspořádání z 29. září 1938. Podle dekretu prezidenta republiky č. 121/1945 Sb. z 27. října 1945 se územní organizace správy v českých zemích vracela k předmnichovskému stavu. Docházelo ale také ke vzniku nových statutárních měst a ustanovení nových správních okresů. K 15. 5. 1948 zůstalo 364 obcí neosídlených.¹³⁷

Ještě dva roky po skončení druhé světové války probíhala migrace přibližně okolo 5, 5 milionů obyvatel. Češi se stěhovali do pohraničních částí Čech a Moravy, převážná většina Němců byla vysídlována, váleční zajatci a zahraniční dělníci se vraceli ke svým rodinám. Od května 1945 do jara 1951 bylo vysídleno nebo pod tlakem vyhnáno z českých zemí zhruba tři miliony osob s německou příslušností.¹³⁸

¹³⁵ GLASSHEIM, Eagle. Očista Československého pohraničí, s. 88-89, 91, 92.

¹³⁶ ARBRUG, Adrian von a Tomáš STANĚK, ed. Vysídlení II., s. 133-134, 147-149, 151.

¹³⁷ ARBRUG, Adrian von a Tomáš STANĚK, ed. Vysídlení I., s. 56-58, 65.

¹³⁸ Tamtéž, s. 56-58, 65.

3.2. Znojmo po roce 1945

Na konci války žilo ve Znojmě 75 000 Němců a 30 000 Čechů. Většina z těchto Němců uprchla do Rakouska již před skončením války.¹³⁹ Státní hranice Československa byly obnoveny podle původního předválečného stavu a zajišťovali je četníci. Od východu vedla hranice za obcemi: Oleksovice, Bantice, Tasovice a Derflice, od západu to byly: Černín, Bojanovice, Olbramkostel a Lukov.¹⁴⁰

Poválečná doba přinesla mnoho změn. Pohraničí se začalo zpátky počesťovat. Obnova československého státu měla za následek také sociální změny. Lidé své sympatie přikláněli k levicově zaměřeným stranám. Tehdy můžeme hovořit o třetím způsobu počesťování pohraničí, kterým byla destrukce hospodářské a politické elity.

Dne 21. května vydal okresní národní výbor ve Znojmě zprávu: „*V noci na 21. května 1945 došlo k pokusům přepadení domů, ve kterých je ubytováno české obyvatelstvo.*“ Útok ze strany Němců byl vnímán jako pokus o zahájení partyzánské války. Okresní národní výbor se k těmto skutečnostem postavil následovně: „*Státní policejní ředitelství provede dnes za pomoci vojenského strážního oddílu, komunistické strany a partyzánů všeobecnou čistku ve Znojmě. Zločinecké nebo podezřelé živly budou zadrženy, ostatnímu německému obyvatelstvu, a zvláště rakouským státním příslušníkům, kteří se rozhodnou opustiti dobrovolně území ČSR, bude odchod všemožně usnadněn, zejména též poskytnutím nákladních aut a zvláštních vlaků na hranice.*“¹⁴¹ Po vysídlení Němců se mohli Češi vrátit zpátky do Znojma a okolních obcí, ale ne všichni našli své domy v původním stavu, jak je opouštěli. Obydlí byla buď poničená nebo prázdná. Německý majetek propadl státu.

Od 14. května byla ve Znojmě zavedena pracovní povinnost pro Němce od 14 od 60 let. Sovětská vojska vyháněla od 21. května Němce z města. Zásah Sovětů se neobešel bez násilí, kterého postupně přibývalo.¹⁴² Především znojemští obyvatelé se sami chtěli postarat o spravedlnost. Vznikaly akce jako například „znojemský pochod smrti“, kdy 21. května 1945 nahnali partyzáni za podpory pořádkových sil na dnešní Masarykovo náměstí přibližně 3 500 Němců a odtud je vedli dvanáct kilometrů až na státní hranici. V odpoledních hodinách téhož dne pak bylo dalších 6 000 lidí přesunuto do sběrného tábora na Pražské ulici, kde jim bylo

¹³⁹ MARKEL, Martin. Vysídlení Němců z jižní Moravy. Vojenská akademie v Brně, s. 26-27.

¹⁴⁰ KOC, Karel. Obnovení a činnost orgánů bezpečnosti v pohraničí znojemského okresu (květen 1945–leden 1946). In: Sborník Archivu bezpečnostních složek 2012. [online]. Praha, 2012 [cit. 2022-11-20]. s. 85-121. Dostupné z: <https://www.abscr.cz/data/pdf/sbornik/sbornik10-2012/kap04.pdf>. s. 93, 96.

¹⁴¹ SOkA Znojmo, Z/ONV-IV, inv. č. 45, karton 11, vyčištění Znojma od německých zločinců, 21. 5. 1945.

¹⁴² MARKEL, Martin. Vysídlení Němců z jižní Moravy. Vojenská akademie v Brně, s. 26-27, 29, 30-33.

oznámeno, že musí nejpozději do desáté hodiny následujícího dne opustit město.¹⁴³ Okresní národní výbor rozhodl dne 22. května o pokračování ve vyhánění Němců ze Znojma. Němce zatýkali během nočních přepadení. Ostatní s německou nebo rakouskou národností upouštěli oblast Znojemska dobrovolně.

Ve stejnou dobu se zřizovali také první tábory, kam byli posíláni Němci k výkonu nucených prací. S pokračujícím vysídlením Němců měl být povolen pobyt na českém území třem skupinám. Do první skupiny patřila smíšená manželství. Tyto rodiny nebyly vysídlené, pokud nebyly aktivní v národně socialistické straně, a jejich děti musely navštěvovat české školy. Do druhé skupiny byli zařazeni antifašisté, členové komunistické strany Československa. V poslední skupině se jednalo o osoby, které musely vykonávat pracovní povinnost.

Okresní národní výbor vydal 15. června 1945 rozhodnutí, podle kterého byli všichni Němci povinni nosit na levé ruce 7 cm širokou pásku s označením N nebo RN. Takto označené osoby měly zakázáno chodit po chodníku, navštěvovat biografy, kavárny a plovárny. Nakupovat mohli jen v přesně vymezených hodinách a prodávající byl povinen nejdříve obsloužit české zákazníky. Němci museli snášet psychické a fyzické násilí. To vše mělo napomoci k tomu, aby co nejrychleji opustili město. Do konce roku 1945 bylo dokončeno konfiskování německého průmyslového, městského a movitého majetku. Kromě toho byly Němcům podle jejich svědectví zabaveny jejich cennosti, šperky a peníze na shromaždištích před samotným vysídlením.¹⁴⁴

V srpnu 1945 se ve Znojmě konala velká protiněmecká demonstrace. Bylo zde přítomno skoro na dva tisíce lidí. Češi požadovali, aby co poněkud nejrychleji Němci opustili pohraničí. K demonstraci se také připojili představitelé ze stran: národní socialisté a sociální demokracie, dále z odborových svazů a úřadu ONV Znojmo.¹⁴⁵

Vyšetřovací komise ONV, a vyšetřovací komise při Mimořádném lidovém soudu ve Znojmě vydaly 6. listopadu 1945 memorandum, ve kterém se vyjádřili k aktuální situaci, jež panovala na Znojemsku. Protože zde vznikl po válce chaos, bylo jejich záměrem přispět k „zavedení právního řádu“. Vyjádřila se také k neoprávněnému zatýkání německých občanů: „Komise při každé příležitosti nalézají zajištěné osoby, u nichž hlavní příčinou zajištění byl

¹⁴³ HAAS, Hans. Konec německo-české symbiózy na jižní Moravě, In: Kultyry na hranicích, Vídeň 1995, s. 305.

¹⁴⁴ MARKEL, Martin. Vysídlení Němců z jižní Moravy, s. 30-33, 34, 51.

¹⁴⁵ KOC, Karel. Obnovení a činnost orgánů bezpečnosti v pohraničí znojmského okresu (květen 1945–leden 1946). In: Sborník Archivu bezpečnostních složek 2012. [online]. Praha, 2012 [cit. 2022-11-20]. s. 85-121. Dostupné z: <https://www.abscr.cz/data/pdf/sbornik/sbornik10-2012/kap04.pdf>. s. 113.

pěkný byt, majetek, zařízení a podobně, ale dosud se nesetkaly takřka ani s jedním případem, aby také majetek zajištěných osob byl řádně zajištěn pro stát.“ Upozorňují na možné komplikace ve vztazích s Rakouskem. Ve spisech je zaznamenáno, že „*se nerespektují nařízení o rakouských státních příslušnících, z čehož vznikají intervence rakouských úřadů, jež nesporně nepřispívají k dobré naší pověsti v zahraničí.“* Uvádí také, že jsou zadrženy osoby, které komise propustila, protože se nedopustily žádného trestního činu. „*Zajišťování jsou vysoce těhotné ženy, starci nad hrobem, těžce nemocní a úplní invalidé, aniž je proti nim vysloveno podezření z nějaké trestné činnosti.“* Jako jediný důvod je uváděno: „*přítomnost v obci jest nežádoucí“*. Dále popisují špatné zacházení s lidmi v kárných a pracovních táborech, kterému se budu věnovat v kapitole „pracovní tábory“. Vedle převozu osob do táborů byl zabavován také jejich majetek. Komise konstatuje: „*aby se tímto majetkem obohacovali zlíštní a nepoctiví jedinci na úkor celku.“*¹⁴⁶

Jak jsem již uvedla, většina transferovaných Němců odešla do Rakouska, kde se postupem času potýkali s nedostatkem jídla. Celou situaci dokresluje výpověď: „*[...] Chleba jsem neviděla celý týden, jenom černou kávu a brambory. Na brambory jsme chodili do pole za Hardeg, kávu jsme měli ještě svoji. Potravinové lístky jsme nedostali, a bylo mně řečeno, že si musím najít práci. Tuto jsem hledala celý ten čas, žádnou jsem však nedostala, protože práce jsou skončeny a nikdo nás nechtěl.“*¹⁴⁷

Po všech těchto událostech docházelo také k sebevraždám. Na Znojemsku to byla například rodina Budischowských (Otto Budischowsky, jeho manželka a dvě děti). K lepšímu dokreslení životního osudu této rodiny bych chtěla zmínit úryvek z vyprávění od jejich blízkých: „*Jeden český krejčovský mistr, kterého synovec během války zažaloval pro nesplacené dluhy, ho pronásledoval výhružkami, které jej uvrhly do takového zoufalství, že se rozhodl i s celou rodinou odejít ze života, aby se také nestal obětí trýznění a vraždy jako mnozí jiní v těchto dnech.“*¹⁴⁸

¹⁴⁶ SOKA Znojmo, Vyšetřovací komise ONV a Trestní nalézací komise ONV, Presidiální spisy vyšetřovací komise při MLS a vyšetřovací komise ONV., s. 1-2.

¹⁴⁷ KOC, Karel. Obnovení a činnost orgánů bezpečnosti v pohraničí znojemského okresu (květen 1945–leden 1946). In: Sborník Archivu bezpečnostních složek 2012. [online]. Praha, 2012 [cit. 2022-11-20]. s. 85-121. Dostupné z: <https://www.abscr.cz/data/pdf/sbornik/sbornik10-2012/kap04.pdf>. s. 11-112.

¹⁴⁸ GESSMANN, M., KRAFKA, E., DABERGER, W. Okres Znojmo – Jižní Morava: Vyhánění Němců z vlasti 1945-1946. Heimatkreis Znaim im Südmährerbund e.V., 2018. ISBN 978-3-927498-44-0. s. 301.

3.2.1. Pracovní tábory

Dne 12. května 1945 byl ve Znojmě vytvořen „sběrný tábor“ v dřevěných barácích v Pražské ulici. Němci, kteří byli posláni do tábora vykonávali nucenou práci. Jejich činnost se týkala odstraňování válečných škod. V červnu byl tábor rozdělen na tzv. pracovní (s označením „T“) a kárný (s označením „KT“). Funkci velitele tábora vykonával strážmistr Karel Tojšl. „[...] prováděl veškerý sběr Němců a postupně je zasazoval do pracovního procesu. [...] První provedl opravu železnice a nádraží, aby bylo ihned zahájeno spojení vlakové, a tak aby se dostalo do Znojma zboží [...] prováděl odklizovací práce ve městě a zřizoval [...] obchody, aby tak mohlo být ihned započato zásobování obyvatelstva, které se do Znojma z různých stran stěhovalo.“¹⁴⁹

Vyšetřovací komise ONV a vyšetřovací komise při mimořádném lidovém soudu ve Znojmě zde vytvořila následující tábory:

- a) Okresní internační tábor – posílání sem byli trestně stíhané osoby
- b) Sběrný (kárný) tábor – zadržení tady byli příslušníci NSDAP a další politici
- c) Pracovní tábor (správce ředitel Jakubiček)
- d) Věznice ONV

Transfer byl prováděn tak, že občané německé národnosti byli nejdříve odvedeni do internačního tábora. U sebe ale neměli další potřebné oblečení a obuv, proto velitelé kárného a pracovního tábora udělovali internovaným v neděli propustky, aby si mohli potřebné věci přinést. Bohužel ne všichni se vrací zpátky s pořízenou, protože jejich šatstvo je rozkradené.¹⁵⁰

O pracovním táboře, který se nacházel na Jarošově ulici (též nazývaný jako Robotárna), vypráví například Karl Wessely, Edmund Budischowsky a Fritz Siegl. Hned po příchodu do vězení je Češi mlátili obušky. Když se dozorcům něco nelíbilo, byli častokrát Němci posláni do sklepa, kde byli mučeni, a poté je tam několik dní nechali zavřené ve tmě. Když do tábora vtrhli partyzáni, některé vězně utýrali k smrti.

¹⁴⁹ KOC, Karel. Obnovení a činnost orgánů bezpečnosti v pohraničí znojemského okresu (květen 1945–leden 1946). In: Sborník Archivu bezpečnostních složek 2012. [online]. Praha, 2012 [cit. 2022-11-20]. s. 85-121. Dostupné z: <https://www.abscr.cz/data/pdf/sbornik/sbornik10-2012/kap04.pdf>. s. 90.

¹⁵⁰ SOKA Znojmo, Vyšetřovací komise ONV a Trestní nalézací komise ONV, Presidiální spisy vyšetřovací komise při MLS a vyšetřovací komise ONV., s. 2.

Jedním z těch, kteří byli posláni do pracovního tábora, zřízeném na Pražské ulici, byl Franz Hausenbigl. Ve svých výpovědích uvádí, že byli bití několikrát za den. Brzo ráno odcházeli na nucené práce. Ten, kdo nepracoval, jak měl, dostal při návratu do tábora výprask. Co se týče jídla, bylo velmi chudé. Jejich strava se skládala z vodnaté polévky a jednoho krajíce chleba, což při těžké práci, kterou vykonávali, jim nedodalo žádnou energii. Mezi bité patřili také mladí chlapi. Jeden devatenácti letý kluk svým zraněním dokonce ve znojemské nemocnici podlehl. V táboře byly také ženy a dívky. Fritz Siegel tvrdí: „*Protože Češi neměli benzín do svých ukradených aut a motorek, dodávali Rusům za benzín ženy.*“¹⁵¹

Jelikož byly věznice v roce 1946 plné odsouzených Němců, rozhodlo se Ministerstvo spravedlnosti, aby některým bylo odpuštěno od výkonu trestu a byli vysídleni do Německa. Celkem bylo vysídleno 154 osob, jež stály v letech 1945–1946 před znojemským mimořádným lidovým soudem. Odsouzení za závažnější zločiny mohli vězení opustit koncem čtyřicátých let. Zbytek odsouzených na doživotí odešel do Rakouska nebo Německa teprve v roce 1955.¹⁵²

3.2.2. Vysídlení a transporty

Hlavní část jihomoravských Němců byla odsunuta do Rakouska, zbytek byl transporty převezen do západních okupačních zón v Německu.¹⁵³ V každém transportu bylo přibližně na 1 200 Němců. Vlaky byly do Německa posílány dvakrát měsíčně.¹⁵⁴

V roce 1945 byl odsunut za hranice největší počet Němců. Ve Znojmě tak v roce 1946 zůstala pouze pětina předválečného počtu znojemských Němců.

Obce na Znojemsku byly vysídlovány od druhé poloviny června 1945 až do první poloviny srpna 1945. V první fázi byla vystěhovaná nezanedbatelná část místního obyvatelstva. Zbýlý počet Němců byl vystěhován z obcí: Tasovice, Hodonice, Načeratice, Derflice, Krhovice, Strachotice, Micmanice, Hnízdo, Vrbovec, Dyjákovičky a odděleně i Oleksovičky. Z dalších obcí směrem dále na východ to byly: České Křídlovce, Božice, Heřmanov a Čejkovice.

¹⁵¹ GESSMANN, M., KRAJKA, E., DABERGER, W. Okres Znojmo – Jižní Morava: Vyhánění Němců z vlasti 1945-1946, s. 301-305, 314.

¹⁵² MARKEL, Martin. Vysídlení Němců z jižní Moravy, s. 79-80.

¹⁵³ FIC, Vladimír. Jihomoravští Němci v letech 1918-1938 (předpoklady, vývoj a vyústění historického problému). TAUCHEN, J. a K. SCHELLE, eds. Češi a Němci v meziválečném Československu, s. 68.

¹⁵⁴ MARKEL, Martin. Vysídlení Němců z jižní Moravy, s. 45, 58, 93, 100, 126.

Jakmile byl počet vysídlenců omezen, začali Češi na Němce naléhat. Ti nakonec souhlasili s vysídlením do vnitrozemí. Vadilo jim, že se hlásili ke svému majetku, který jim podle Čechů již nenáležel, a také jim vadily jejich styky s příbuznými z Rakouska. Dne 22. října 1945 zůstalo v obci Valtrovice 68 Němců a v Křídlovkách 64, kteří chtěli být vysídleni do vnitrozemí. Němci, kteří pod tlakem uprchli do Rakouska, se vraceli pro svůj dobytek a majetek.¹⁵⁵

V průběhu roku 1946 byli Němci vysídlování pomocí železničních vagónů. Tento proces trval od ledna do podzimu. Němci byli z různých míst dopraveni do sběrného tábora, kde čtrnáct dní až měsíc čekali na transport. Ve Znojmě byli Němci shromažďováni k odsunu vlakem těsně před odjezdem.

Rozkaz o odsun obdržel každý ve sběrném táboře. Tento dokument obsahoval seznam osob společně s jejich jménem, stářím, pohlavím, zaměstnáním a adresou. Navíc zde stálo poučení, jaké věci si smějí a nesmějí vzít s sebou. Zavazadla mohla mít hmotnost 30 až 50 kilogramů a potraviny potřebné na sedm dní. Veškeré cennosti museli být odevzdány.

Každý z nich musel ještě potvrdit prohlášení: „*ich bestätige, daß ich alle Sparbücher und Bargeld abgegeben habe und keinerlei Einlagen, sowie Bargeld mehr besitze*“ - (Potvrzuji, že jsem odevzdal/a všechny vkladní knížky a hotovost a nemám již žádné vklady a hotovost). Na cestu potom dostali na osobu 1 000 říšských marek. Tuto částku dostali všichni bez ohledu na výši jejich majetku.

Než byli transporty posláni do táborů v Rakousku či Německu, musel lékař potvrdit, že jsou všichni zdraví, ačkoliv to bylo bezvýznamné. Ve vagónech se nacházeli lidé, u kterých často vyskytoval svrab a vši.¹⁵⁶

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 45, 58, 93, 100, 126.

¹⁵⁶ MARKEL, Martin. Vysídlení Němců z jižní Moravy, s. 121-123.

3.2.3. Osudy vybraných Němců žijících ve Znojmě během a po druhé světové válce

Dekret č. 16/1945 podepsaný prezidentem Edvardem Benešem o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech zahrnoval tři základní okruhy trestních činů: a) zločiny proti státu, b) zločiny proti osobám, c) zločiny proti majetku. Platnost dekretu byla ponechána do 4. května 1947.¹⁵⁷

Z oblastí obsazených Rudou armádou utíkali do Rakouska také členové strany NSDAP a váleční zločinci. Ještě před svým útekem ničili a pálili veškeré dokumenty týkající se jejich činnosti. České úřady se snažily dostat před soud co nejvíce těchto nacistických zločinců, zrádců a jejich pomocníků. Hlavním záměrem bylo jejich potrestání. Jednotlivé žaloby se týkaly především lidí, kteří byli ve straně NSDAP.¹⁵⁸

O trestu Němců rozhodovala vyšetřovací komise také ve Znojmě, kterou tvořili čtyři členové. Předsedou komise mohl být pouze soudce z povolání nebo ve výjimečných případech osoba znalá trestního práva. Jejich práce zahrnovala kompletaci písemných materiálů, které měly charakter trestního oznámení, ale mezi její činnost nepatřilo stanovení výkonu trestu. Obvinění Němci se nemohli proti rozsudku odvolat. Trest smrti byl vykonán do dvou hodin po vyhlášení verdiktu. Internování osob do sběrných táborů bylo ukončeno vyšetřovací komisí v červenci 1945.¹⁵⁹

3.2.3.1. Felix Bornemann

Jedním z obviněných byl Felix Bornemann, který dříve působil jako funkcionář ve straně DNSAP (Deutsche nationalsozialistische Arbeiterpartei), později přešel do strany SdP a po zabrání Sudet se stal Kreisleiterem nacistické NSDAP a řadovým členem SS a tím zůstal až do konce druhé světové války.¹⁶⁰

¹⁵⁷ SOkA Znojmo, Z/ONV-II Okresní národní výbor Znojmo, oddíl: Vyšetřovací komise ONV a trestní nalézací komise ONV (1938) 1945–1948 (1949), dílčí inventář a jmenný rejstřík, zpracoval: Koc Karel, Znojmo 2011. s. 4.

¹⁵⁸ KOC, Karel. Obnovení a činnost orgánů bezpečnosti v pohraničí znojmského okresu (květen 1945–leden 1946). In: Sborník Archivu bezpečnostních složek 2012. [online]. Praha, 2012 [cit. 2022-11-20]. s. 85-121. Dostupné z: <https://www.abscr.cz/data/pdf/sbornik/sbornik10-2012/kap04.pdf>. s. 97-99.

¹⁵⁹ SOkA Znojmo, Z/ONV-II Okresní národní výbor Znojmo, oddíl: Vyšetřovací komise ONV a trestní nalézací komise ONV (1938) 1945–1948 (1949), dílčí inventář a jmenný rejstřík, zpracoval: Koc Karel, Znojmo 2011. s. 4-6.

¹⁶⁰ MARKEL, Martin. Vysídlení Němců z jižní Moravy, s. 81.

Felix Bornemann opustil Znojmo 7. května 1945 a utekl do Waidhofenu. Zde měl Gauleiteru (župnímu vedoucímu NSDAP) předat stranickou pokladnu.¹⁶¹ Po roce 1947, byl předvolán k Okresnímu soudu ve Znojmě a poslán do vazby. „*Po 22 měsících vyšetřovací vazby a pětidenním přeličení jsem byl 29. dubna 1947 Lidovým soudem ve Znojmě za „Účast na ozbrojeném útoku proti republice“ dle paragrafu 1 retribučního dekretu odsouzen k doživotnímu žaláři a následně pak vystřídal různé trestnice a pracovní tábory.*“ Ve vězení strávil nakonec deset let, poté byl s ostatními vězni převezen autobusem do Německa. Bornemann odešel do Geislingenu an der Steige, město ležící na východě spolkové země Bad Württembergu, kam bylo po válce transportováno několik českých Němců.

Ve svých výpovědích také poznamenal, jak se československá státní policie snažila získat Němce zpět do Čech, aby je mohli dostat do vězení. Když jim daný člověk nechtěl být vydán, pokoušeli ho získat pomocí smyšlených tvrzení.¹⁶²

Další Bornemannovy životní osudy nejsou z dosavadních literatury ani dochovaných archivních dokumentů známy.

3.2.3.2. Dr. Theodor Jilly

Při studiu archivních materiálů ve Státním okresním archivu Znojmo jsem objevila dokumenty Dr. Theodora Jillyho a začala více zajímat o jeho život. Avšak je předem nutno vzpomenou, že s odstupem času není snadné se dostat k více informacím.

Dr. Theodor Jilly byl německé národnosti a vykonával funkci poslance za Sudetoněmeckou stranu v Národním shromáždění za volební obvod Znojmo v období 1935 až 1938. S pomocí dalších dostupných zdrojů, jež mi byly v archivu poskytnuty, jsem se dozvěděla, že v rodině mělo lékařské povolání dlouhou tradici.

Poslanec a lékař Dr. Theodor Jilly, jak již bylo zmíněno, pocházel z lékařské rodiny. Již jeho otec působil jako lékař na rentgenovém oddělení. Narodil se 14. 11. 1874 v obci Zulb (dnešní Slup). Matka Julie Jilly rozená Kontner se narodila 2. 5. 1877 v obci All Schallersdorf (Starý Šaldorf). Jejich rodinným domem se stal dům s číslem 191b v téže obci. Spolu měli tři

¹⁶¹ KOC, Karel. Obnovení a činnost orgánů bezpečnosti v pohraničí znojemského okresu (květen 1945–leden 1946). In: Sborník Archivu bezpečnostních složek 2012. [online]. Praha, 2012 [cit. 2022-11-20]. s. 85-121. Dostupné z: <https://www.abscr.cz/data/pdf/sbornik/sbornik10-2012/kap04.pdf>. s. 99.

¹⁶² GESSMANN, M., KRAFKA, E., DABERGER, W. Okres Znojmo – Jižní Morava: Vyhánění Němců z vlasti 1945-1946, s. 301, 308-313.

děti. Nejstarším z nich byl Theodor, jehož životní příběh mě zaujal právě proto, že u něj můžeme vidět jak se české a německé vztahy v průběhu sledovaných let proměňovaly. Narodil se 28. 7. 1901 v All Schallersdorf (Starý Šaldorf). Jeho mladší sestra Julie se narodila 7. 11. 1902 a bratr Gottfried 3. 12. 1903.

Theodor se 1. 10. 1925 oženil s o šest let mladší Ilse Hilder (20. 4. 1907), jež pocházela z obce Schattau (Šatov). Narodily se jim tři děti: Gertraud (16. 3. 1930), Gerhard (9. 2. 1932) a Erika (20. 2. 1940).

Do rukou se mi dostaly podklady, které dokládají jeho lékařskou funkci. V jednom prohlášení z 1. června 1940 se uvádí, že se jako lékař porodnice pracující na částečný úvazek vzdává 25 % svého platu za účelem výkonu soukromé praxe. Část z jeho platu ponechal svému kolegovi, který jej příležitostně v jeho funkci zastupoval.¹⁶³

Vedle své lékařské činnosti byl také aktivním členem Sudetoněmecké strany. Jeho jméno jsem našla na kandidátní listině z roku 1935, kdy se 19. května konaly volby do Národního shromáždění a do Senátu. Poslancem v Národním shromáždění ČSR byl v letech 1935–1938. Ze stenografických záznamů vyplývá, že jeho proslovy zde byly věnovány myslivosti a v souvislosti s touto tématikou také problematice zbraní.

Dr. Theodor Jilly byl 29. 10. 1943 povolán do vojenské služby, proto odešel z porodního oddělení ve znojemské nemocnici.¹⁶⁴

V pátracím oběžníku Čs. komise pro vyšetřování válečných zločinců ve Wiesbadenu jsem na tomto seznamu našla také jméno Dr. Theodora Jilly. Do tohoto města byl spolu s ostatními muži vysídlen jako válečný zločinec.¹⁶⁵ Je zřejmé, že rok 1943 byl určitým zlomem v jeho životě a z celkem loajálního občana žijícího celá léta ve Znojmě se náhle dostal na seznam německých občanů vyšetřovaných a podezřelých ze spáchání válečných zločinů. S ohledem na to, že byl po roce v rámci odsunu vystěhován v roce 1945 do Německa nešlo zřejmě o závažnou činnost.¹⁶⁶

Vedle Theodora Jillyho jsem se pokusila zjistit i bližší informace o jeho bratrovi Gottfriedovi Jillym, který byl také lékař působící ve Znojmě. Tomu se narodil 23. 4. 1940 syn

¹⁶³ SOkA Znojmo, AMZ-III, spisovna (1898) 1938–1945 (1948), karton č. 13, 036/4/1-7, Dr. Theodor Jilly. s. 126.

¹⁶⁴ SOkA Znojmo, AMZ-III, spisovna (1898) 1938–1945 (1948), karton 13, 036/4/1-7, Dr. Theodor Jilly. s. 134.

¹⁶⁵ SOkA Znojmo, Z/ONV-N, Pátrací oběžník čs. komise pro vyšetřování válečných zločinců ve Wiesbadenu 1946, oddíl IV, karton 15, s. 8.

¹⁶⁶ KOC, Karel. Obnovení a činnost orgánů bezpečnosti v pohraničí znojemského okresu (květen 1945–leden 1946). In: Sborník Archivu bezpečnostních složek 2012. [online]. Praha, 2012 [cit. 2022-11-20]. s. 85-121. Dostupné z: <https://www.abscr.cz/data/pdf/sbornik/sbornik10-2012/kap04.pdf>. s. 99-100.

Wolfgang, který má za sebou úspěšnou diplomatickou dráhu v Rakousku. Podařilo se mi vypátrat jeho adresu ve Vídni, což mi pomohlo se s ním následně písemně spojit. V rámci písemné korespondence mi bylo sděleno, že jejich otec již v roce 1937 zakoupil nemovitost v korutanské obci Pörschach u jezera Wörthersee. Rodina Jilly se koncem války v roce 1945 dobrovolně vystěhovala do Rakouska a zde si Gottfried Jilly otevřel sanatorium, které pak provozoval po jeho smrti syn Willfried Jilly. Rovněž lékař po svém otci získal věhlas jako odborník v oboru dialýzy. Sanatorium se časem přebudovalo na významné středisko preventivní medicíny dnes nesoucí jméno Jilly.

Sám Dr. Theodor Jilly se po odsunu, z poskytnutých informací od Dr. Wolfganga Jillyho, usadil v Německu, kde si zřídil lékařskou praxi. Přesné město se mi bohužel nepodařilo vypátrat.¹⁶⁷

¹⁶⁷ Jeho syn Gerhard se stal rovněž lékařem a byl uznávaným chirurgem v Augsburgu. Po svém otci zdědil zálibu v myslivosti, jak jsem se dočetla v článku „Ein Jäger erzählt: Wildernde Hunde werden bei uns zum Problem“ z novin Augsburger Allgemeine. Článek vyšel dne 8. 4. 2019.

Ein Jäger erzählt: Wildernde Hunde werden bei uns zum Problem. In: Friedberger Allgemeine [online]. Augsburg: Augsburger Allgemeine, ©2019 [cit. 2022-10-02]. Dostupné z: <https://www.augsburger-allgemeine.de/friedberg/Merching-Ein-Jaeger-erzaehlt-Wildernde-Hunde-werden-bei-uns-zum-Problem-id54002616.html>.

3.2.3.3. Seznam válečných zločinců ze Znojemska

Tabulka 3
Přehled uprchlých válečných zločinců ze Znojemska

jméno	příslušnost	zločin
Geppert Norbert	Tasovice	funkcionář SdP
Huber Augustin, Ing.	Hostěradice	příslušník SS
Jilly Theodor, MUDr.	Znojmo	poslanec SdP
Kavan Karl	Blížkovice	zrádce
Meister Franz	Znojmo	nebezpečný nacist
Mráz Anton	Mirotslav	vrah
Riedl Emil	Vranovská Ves	terorista
Rode (Svoboda) Karel	Znojmo	plenění
Schmidt Karl	Vranovská Ves	nebezpečný nacist
Stiedl Leopold	Znojmo	funkcionář NSDAP
Timmel Otto	Vranovská Ves	nebezpečný nacist
Friedmacher Ondřej	Šatov	SS velitel
Haindl Antonín	Valtrovice	německý četník
Prisching Karel	Šatov	terorista
Riedel František	Znojmo	hromadný vrah
Rücker Jan	Šatov	nebezpečný nacist
Schlösser Jan	Znojmo	terorista

Obrázek 1 Přehled uprchlých válečných zločinců ze Znojemska. In: KOC, Karel. Obnovení a činnost orgánů bezpečnosti v pohraničí znojemského okresu (květen 1945–leden 1946). Studie. s. 99-100.

3.2.3.4. Albert Kisling

Měla jsem možnost se seznámit s panem Albertem Kislingem. Jeho otec i s rodiči pocházeli z obce Dyjákovice, která se nachází v okrese Znojmo (7 kilometrů od hranic s Rakouskem). Po válce byla celá rodina i s ostatními obyvateli Dyjákovic německé národnosti vysídlena. Pan Kisling jezdí do Dyjákovic pravidelně dvakrát až třikrát do roka. S panem Kislingem jsem se spojila nejdříve telefonicky a zeptala se ho na pár otázek. Ráda bych Vás proto v rámci své bakalářské práce seznámila s příběhem jeho rodiny. Veškeré informace pocházejí z vyprávění od jeho otce (Adalbert Kisling), který svými vzpomínkami přispěl do knihy „OKRES ZNOJMO JIŽNÍ MORAVA, Vyhnání Němců z vlasti 1945-1946“.

Jeho otec (dále jen Adalbert Kisling) se narodil v roce 1931. Jako mladý pracoval čtyři roky na statku jako čeledín. V jeho 15 letech v roce 1946 byl společně se svou rodinou vlaky vysídlen do Bavorska města Furth im Wald. Jeho dědeček byl zemědělec a kolář. Adalbert Kisling byl do Německa odsunut společně s otcem, sestrou a tchýní. Starší bratr padl ve válce.

Nejprve byli přepraveni do tábora ve Znojmě, kde čekali na vlak. V Německu byli převezeni do města Furth im Wald, který se nachází nedaleko od obce Bayreuth. První týdný strávili společně s dalšími vysídlení v dřevěných barácích. Nebylo pro ně jednoduché se zorientovat v novém prostředí a k tomu je doprovázel stesk po domově.

Rodině Kislingových se později dostalo příležitosti bydlet u rodiny Dautových. Přístřeší jim poskytovali 9 let, než se mohli přestěhovat do svého nově postaveného domu. Ke stěhování došlo v prosinci roku 1955. V tomto období měli Adalbert se svou ženou měsíčního syna Alberta. Adalbert Kisling pracoval v Německu na stavbách domů, i když byl povoláním malíř.

Ještě před otevřením hranic v roce 1980 nechali bývalí sudetští Němci postavit památník, u kterého se dnes pravidelně scházejí. Poté, co byly hranice otevřeny se mohla rodina Kislingových podívat do jejich bývalého domova do obce Dyjákovice. Pan Albert Kisling je jeden z těch, který se snaží kontakty mezi vysídlenými z oblasti Znojemska stále udržovat.

Ke konci rozhovoru jsem dostala pozvání na setkání sudetských obyvatel. Zatím poslední setkání potomků transferovaných Němců proběhlo 15. 8. 2022 v Unterreztbachu, 15 kilometrů od Znojma. Organizátorem tohoto setkání byl Hans Günter Grech, předseda kulturního sdružení „Südmährer in Österreich“, který celou akci uváděl. Albert Kisling je mluvčím a zástupcem místní komunity Groß-Tajax (současný počeštěný název Dyjákovice). Od roku 2021 zastává funkci předsedy „Heimatkreis Znaim“. Při téhle příležitosti zde měl proslov, ve kterém zmínil důležitost tohoto setkání. Vzpomenul osud své rodiny, která byla po válce vysídlena. Dále poznamenal, že doufá v pokračující spolupráci mezi Německem a

Českou republikou. Setkání bylo doprovázeno hudbou, kdy tři mladí muzikanti hráli na dechové nástroje. Na konci setkání jsem si mohla ještě pohovořit s panem Kislingen. Ve vedlejší vesnici bylo pro všechny přítomné připravené občerstvení a od 17 hodin se konala v Mikulášském kostele ve Znojma mše.¹⁶⁸

Obrázek 2, Unterretzbach – setkání rodinných příslušníků vysídlených Němců ze Znojemska (jedná se především o potomky vysídlených), 2022. (zdroj: archiv autorky).

¹⁶⁸ Chtěla bych tímto poděkovat panu Albertu Kislingovi za pozvání, že jsem se mohla této akce zúčastnit.

Závěr

V závěru své práce bych chtěla vzpomenout, že Němci pobývali v jihomoravském pohraničí, do kterého spadá také Znojmo, již od 13. století. Měli zde své statky a polnosti. Jelikož zde žili několik staletí, vytvořili si k tomuto kraji svůj vztah. Území, které obývali, vnímali jako německé. Na druhé straně bylo mnoho Čechů, kteří to cítili jinak. Proto zde docházelo k rivalitě mezi oběma národy. Jedním z příkladů byla volba starosty. Především v pohraničních oblastech se hledělo na to, jaké je národnosti. Upřednostňováni byli především němečtí kandidáti. Důvodem byl bezpochyby značný vliv němčiny na tomto území za doby Rakouska-Uherska.

Po první světové válce se Čechům podařilo vytvořit Československý stát, což se naopak mnoho Němcům nelíbilo. Ve Znojmě se proto snažili začlenit více do politického života. Po roce 1919 vzniklo několik německých politických stran. Z výsledků komunálních voleb a parlamentních voleb konaných v roce 1920 ve Znojmě, můžeme vidět, že byly občany více podporovány české strany. Ještě téhož roku se konaly také volby do Senátu Národního shromáždění, kde Němci pro získání více hlasů vytvořily koalici složenou z několika politických stran. Tato strategie se jim ve volebním obvodu města Znojma vyplatila a získali zde nejvíce hlasů. Strana zde taky měla mnoho svých příznivců německé národnosti. Jak se dozvídáme ze sčítání obyvatel konaného v roce 1921 byla necelá polovina obyvatel na jižní Moravě německé národnosti. V následujících letech se ve Znojmě dařilo získat nejvíce hlasů především německým stranám až do vypuknutí druhé světové války.

Po vzniku Protektorátu Čechy a Morava se poněmčení a dosazování německých občanů do úřadů správy měst nevyhnulo ani Znojmu. Zabraní hranic mělo také dopad na ostatní místní české obyvatele, kteří se museli se svým obydlím rozloučit. Ve své práci zmiňuji osudy tří českých občanů, jež se dostali do této nelehké situace. Úbytek českého obyvatelstva na Znojmsku byl v říjnu 1938 vykompenzován přírůstkem nových německých přistěhovalců. Zajímavým zjištěním pro mě bylo, jakým způsobem tato okolnost ovlivnila německé občany. Přístup některých Němců k českým občanům jsem vzpomenula na případě s Vilémem Velebou, který v té době působil v zastupitelstvu města Znojma. Ten byl gestapem vyslýchán z důvodu jeho činnosti v několika organizacích.

Vzájemné vztahy mezi Čechy a Němci se po podepsání Mnichovské dohody vyostřovaly. K negativnímu postoji Němců vůči Čechům patřilo například udavačství, pomluvy nebo násilí. K těmto činům vedli Němce patriarchální postoje potlačující práva Čechů. Důležité je také zmínit, že jejich chování bylo společností tolerováno a podporováno

jako oslavující atributy nadřazenosti. V průběhu války se Němcům na Znojemsku dařilo, což se začalo měnit s přibývajícím prohraním německých vojsk. Ve své práci jsem nastínila, jak konec války postihl Znojmo. Vzpomenula jsem například bombardování města sovětskými vojsky a působení odbojových skupin.

Konec války znamenal značný převrat. Ve Státním okresním archivu ve Znojmě jsem se dostala ke spisům povětšinou z roku 1945 psaných již v českém jazyce. Díky nim se dozvídám o útěcích Němců do Rakouska. V dalších materiálech se uvádí útoky vedené na německé občany a jejich vyhánění k rakouským hranicím. Poté se zde zmiňují také o činnosti pracovních táborů ve Znojmě. Jak tábory fungovaly jsem poukázala na některých vzpomínkách.

Ve své práci jsem zpracovala vzpomínky ze života dvou Němců žijících před druhou světovou válkou na území Znojemska. Jedním z nich byl Dr. Theodor Jilly pocházející z obce Starý Šaldorf. V druhém příběhu jsem se zabývala životem Adalberta Kislinga z obce Dyjákovice, vzdálené 23 kilometrů od Znojma a ležící necelých pět kilometrů od hranic s Rakouskem, o kterém mi podal informace jeho syn Albert Kisling.

Značná část Němců se nemohla po válce smířit s odebráním jejich majetku. V úvodu knihy „Meine Heimat Groß-Tajax“, píše Dr. Gottlieb Ladner, že doufá v navrácení oblastí obývaných Němci. V obci Dyjákovice, které je tato kniha věnována, stojí náhrobek s nápisem „Leb wohl, mein innigstgeliebtes Großtajax! Ich drücke dich an mein Herz, mit allen, die in dir sind...“ – „Sbohem, moje vroucně milované Dyjákovice! Přitlačuji tě k srdci, s každým, kdo je v tobě...“¹⁶⁹

Podle mého názoru nepředstavoval odsun ideální řešení německé otázky. Myslím si, že nebyl správný, protože blízké národy by měli nacházet kompromis ve společném soužití. Ačkoliv jde na konkrétních případech vidět, jak byla situace složitá. Vztahy mezi těmito národy byly historicky podrobeny těžkým zkouškám. Z velké části byly ovlivněny politikou.

¹⁶⁹ PIRINGER, Karl. Meine Heimat Groß-Tajax, Süd-Mähren. Hanau: Ortsgemeinschaft Gross-Tajax, 1992. s. 5.

Seznam nevydaných pramenů, dobových periodik, odborné literatury a elektronických zdrojů

Nevydané prameny

Státní okresní archiv Znojmo

fond Kronika města Znojmo 1938-1945, II. část: od 8. května do 31. prosince 1945.

fond Z/ONV-IV, inv. č. 45, karton č. 11, vyčištění Znojma od německých zločinců, 21. 5. 1945.

fond Z/ONV-IV, Referát národní bezpečnosti/bezpečnostní referát, Doklady o německé činnosti za okupace, č. j. 160/45, 10. 11. 1945.

fond Z/ONV-N, Pátrací oběžník čs. komise pro vyšetřování válečných zločinců ve Wiesbadenu 1946, oddíl IV, karton č. 15.

fond Vyšetřovací komise ONV a Trestní nalézací komise ONV, Presidiální spisy vyšetřovací komise při MLS a vyšetřovací komise ONV.

fond AMZ-III, spisovna (1898) 1938-1945 (1948), karton č. 13, 036/4/1-7. Dr. Theodor Jilly.

Inventární pomůcky

Státní okresní archiv Znojmo

Okresní národní výbor Znojmo, oddíl: Vyšetřovací komise ONV a trestní nalézací komise ONV (1938) 1945-1948 (1949), Dílčí inventář, zpracoval: Karel Koc, Znojmo 2011.

Spisovna města Znojmo 1938-1945, (1898) 1938-1945 (1948). Dílčí inventář, zpracovala: Jana Klemková, Znojmo 2003.

Dobový tisk

ZNAIMER TAGBLATT, 20. ledna 1942.

ZNAIMER WOCHENBLATT, 2. ledna 1943.

ZNAIMER TAGBLATT, 1. února 1944.

ZNAIMER TAGBLATT, 20. listopadu 1943, s. 3 a HEIMATBLATT, 23. listopadu 1943.

Odborná literatura

ARBRUG, Adrian von a Tomáš STANĚK, ed. Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951. Dokumenty z českých archivů. Díl I. Češi a Němci do roku 1945. Úvod k edici. Středokluky 2010. ISBN: 978-80-86057-66-8.

ARBRUG, Adrian von a Tomáš STANĚK, ed. Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951. Dokumenty z českých archivů. Díl II., svazek 1. duben-srpen/září 1945. „Divoký odsun“ a počátky osídlování. Středokluky 2011. ISBN: 978-80-86057-66-8.

DEJMEK, Jindřich. Československo, jeho sousedé a velmoci ve XX. století (1918 až 1992). Praha: Centrum pro ekonomiku a politiku, 2002. ISBN: 80-86547-07-8.

FIC, Vladimír. Jihomoravští Němci v letech 1918-1938 (předpoklady, vývoj a vyústění historického problému). In: TAUCHEN, J. a K. SCHELLE, eds. Češi a Němci v meziválečném Československu. KEY Publishing s. r. o. Ostrava, 2013. ISBN: 978-80-7418-202-2.

GESSMANN, M., KRAFKA, E., DABERGER, W. Okres Znojmo – Jižní Morava: Vyhánění Němců z vlasti 1945-1946. Heimatkreis Znaim im Südmährerbund e.V., 2018. ISBN 978-3-927498-44-0.

GLASSHEIM, Eagle. Očista Československého pohraničí. Academia, 2019. ISBN: 978-80-200-3045-0.

GLOTZ, Peter. Vyhánění. Paseka, 2006. ISBN: 80-7185-705-X.

HAAS, Hans. Konec německo-české symbiózy na jižní Moravě, In: Kultury na hranicích, Vídeň 1995.

HAVLÍK, Lubomír. Znojmo. Z minulosti města a jeho památek. Krajské nakladatelství v Brně, 1956.

JURÁSEK, V. a E. ADAM, Soužití Čechů a Němců na Znojemsku 1938-1945. Znojmo: Kruh občanů České republiky vyhnaných v roce 1938 z pohraničí, 2006, ISBN: 80-254-1867-7.

KOC, Karel. Obnovení a činnost orgánů bezpečnosti v pohraničí znojemského okresu (květen 1945–leden 1946). In: Sborník Archivu bezpečnostních složek 2012. [online]. Praha, 2012 [cit. 2022-11-20]. s. 85-121. Dostupné z: <https://www.abscr.cz/data/pdf/sbornik/sbornik10-2012/kap04.pdf>.

KOC, Karel. Připojení Znojemska k říšské župě Dolní Podunají (podzim 1938–jaro 1939). In: Jižní Morava. Vlastivědný časopis ročník 51 – svazek 54. Státní okresní archiv Břeclav se sídlem v Mikulově 2015. ISBN: 978-80-86931-85-2.

KOC, Karel. Válečné škody způsobené leteckými nálety na město Znojmo a jeho poválečná obnova (1. část). In: Sborník, Státního okresního archivu Znojmo 2018. Moravský zemský archiv v Brně. Znojmo 2019. ISBN: 978-80-88145-29-5.

Kolektiv autorů. Rozumět dějinám. Pro Ministerstvo kultury České republiky: Gallery, s. r. o., 2002. ISBN: 80-86010-55-4.

Kruh občanů ČR vyhnaných v roce 1938. Vyhnání Čechů z pohraničí v roce 1938. Praha: Toužimský & Moravec, 2018. ISBN: 978-80-7264-189-5.

KURAL, Václav. Konflikt místo společenství? Češi a Němci v Československém státě (1918-1938). Praha: AFGH-NADAS Vrútky, spol. s. r. o., 1993. ISBN: 80-901431-3.

MARKEL, Martin. Vysídlení Němců z jižní Moravy. Vojenská akademie v Brně. Brno 2002. ISBN: 80-85960-41-9. s. 6.

OLŠOVSKÝ, R., V. PRŮCHA a Z. URBANOVÁ. Stručné dějiny světového hospodářství. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1978.

OLŠOVSKÝ, Rudolf. Světový obchod a Československo 1918-1938. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1961.

PETRÁŠ, René. Menšiny v meziválečném Československu. Karolinum, 2009. ISBN: 978-80-246-1639-1.

PIRINGER, Karl. Meine Heimat Groß-Tajax, Süd-Mähren. Hanau: Ortgemeinschaft Gross-Tajax, 1992.

SCHELLE, Karel a kolektiv autorů. Meziválečné Československo a Evropa. KEY Publishing s. r. o. Ostrava, 2008. ISBN: 978-80-87071-98-4.

ŠIMOVČEK, Ján a Jan GEBHART. Partyzáni v Československu 1941-1945. 1. vyd. Praha: Bratislava: (Bratislava: Naše vojsko, Pravda, 01).

TAUCHEN, Jaromír a Karel SCHELLE, Odraz německého národního socialismu ve třicátých letech v Československu a ve státech střední Evropy. KEY Publishing s. r. o. Ostrava, 2013. ISBN: 978-80-7418-181-8.

Nepublikované kvalifikační práce

KUDLÁČEK, Martin. Vývoj česko-německých vztahů ve Znojmě v letech 1918-1938. [online]. Brno, 2007 [cit. 2023-04-26]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/ue9dwa/>. Rigorózní práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta.

Elektronické zdroje

Návrh župního zřízení k roku 1920. In: Český historický atlas [online]. Praha: © Historický ústav Akademie věd České republiky, v. v. i., © České vysoké učení technické v Praze, Fakulta stavební, Katedra geomatiky, 2020 [cit. 2022-12-12]. Dostupné z: <https://cha.fsv.cvut.cz/mapp.php?map=2Da>.

Správní členění v letech 1939–1940. In: Český historický atlas [online]. Praha: © Historický ústav Akademie věd České republiky, v. v. i., © České vysoké učení technické v Praze, Fakulta stavební, Katedra geomatiky, 2020 [cit. 2022-12-12]. Dostupné z: <https://cha.fsv.cvut.cz/mapp.php?map=2Ea>.

Krajské zřízení v letech 1949–1960. In: Český historický atlas [online]. Praha: © Historický ústav Akademie věd České republiky, v. v. i., © České vysoké učení technické v Praze, Fakulta stavební, Katedra geomatiky, 2020 [cit. 2022-12-12]. Dostupné z: <https://cha.fsv.cvut.cz/mapp.php?map=2Fa>.

T.G. Masaryk – Území obývané Němci je naše území [online]. J. Skalský, 1918 [cit. 2022-12-12]. Dostupné z: <http://www.ceskenarodnilisty.cz/clanky/t-g-masaryk-uzemi-obyvane-nemci-je-nase-uzemi.html>.

Vznik republiky: v Brně o den později. In: Brněnský deník.cz [online]. VLTAVA LABE MEDIA a. s., 2008 [cit. 2022-03-12]. Dostupné z: https://brnensky.denik.cz/zpravy_region/vznik-republiky-v-brne-o-den-pozdeji20081027.html.

Ein Jäger erzählt: Wildernde Hunde werden bei uns zum Problem. In: Friedberger Allgemeine [online]. Augsburg: Augsburger Allgemeine, ©2019 [cit. 2022-10-02]. Dostupné z: <https://www.augsburger-allgemeine.de/friedberg/Merching-Ein-Jaeger-erzaehlt-Wildernde-Hunde-werden-bei-uns-zum-Problem-id54002616.html>.

Seznam vyobrazení

Obrázek 1 Přehled uprchlých válečných zločinců ze Znojemska. In: KOC, Karel. Obnovení a činnost orgánů bezpečnosti v pohraničí znojemského okresu (květen 1945–leden 1946). Studie.

Obrázek 2 Unterretzbach – setkání rodinných příslušníků vysídlených Němců ze Znojemska (jedná se především o potomky vysídlených), 2022. (zdroj: archiv autorky).